

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Kristiina Saik

**HOIAKUTEST TEGUDENI: KODANIKUSIDUSUSE SEOS VABATAHTLIKU JA
HEATEGEVUSLIKU PANUSTAMISEGA EESTIS**
**FROM ATTITUDES TO ACTIONS: THE RELATIONSHIP BETWEEN CIVIC
ENGAGEMENT AND VOLUNTARY AND CHARITABLE CONTRIBUTIONS IN
ESTONIA**

Magistritöö

Õppekava: Rakenduslik käitumisteadus (227502)

Juhendaja: Kariina Laas, PhD

Tartu 2026

LÜHIKOKKUVÕTE

Vabatahtlik ja heategevuslik panustamine on oluline osa kodanikusidusest ning kogukondade toimevõimest, kuid varasemad uuringud viitavad, et panustamine muutub üha paindlikumaks, episoodilisemaks ja vähem püsivaks. Käesoleva magistr töö eesmärk oli uurida kodanikusiduse hoiakulise ja käitumusliku mõõtme seoseid vabatahtliku ja heategevusliku panustamisega Eestis ning selgitada, millised tegurid seostuvad panustamise regulaarsuse, viiside mitmekesisuse ja valdkondliku ulatusega. Töö praktiline eesmärk oli pakkuda poliitikakujundajatele ja vabatahtlikke kaasavatele organisatsioonidele sisendit vabatahtliku panustamise toetamiseks.

Uuring põhines kvantitatiivsel ristlõikelisel uurimisdisainil. Andmed koguti veebiküsimustikuga, millele vastas 392 vähemalt 18-aastast Eestiga seotud inimest. Küsimustik sisaldas sotsiaaldemograafilisi tunnuseid, rahulolu näitajaid, vabatahtlikku panustamist puudutavaid hoiakuväiteid, eestindatud Kodanikusiduse skaalat ning küsimusi vabatahtliku ja heategevusliku panustamise kogemuse kohta. Andmete analüüsimiseks kasutati kirjeldavat statistikat, korrelatsioonianalüüsi, rühmade võrdlust ning hierarhilist regressioonianalüüsi.

Tulemused näitasid, et kodanikusiduse hoiakud olid positiivselt seotud kodanikusiduse käitumise, panustamisviiside mitmekesisuse ja panustamisvaldkondade arvuga. Regulaarsed panustajad erinesid ebaregulaarsetest kõrgemate kodanikusiduse hoiakute ja käitumise skooride, soosivama suhtumise ning madalama küünilise suhtumise poolest. Rahulolu oli lihtseostes seotud positiivsemate kodanikusiduse hoiakute ja nõrgemalt ka kodanikusiduse käitumisega, kuid regressioonimudelites ei osutunud rahulolu iseseisvaks panustamist soodustavaks teguriks. Sotsiaaldemograafilistest tunnustest seostus aktiivsem panustamine naissoo, eestlaseks olemise ning maal või hajaasustuses elamisega. Hierarhilised regressioonimudelid näitasid, et hoiakuliste tegurite lisamine suurendas mudelite seletusvõimet, eriti kodanikusiduse käitumise selgitamisel. Kõige järjekindlam positiivne ennustaja oli kodanikusiduse hoiakute koondskoor.

Töö tulemused viitavad, et vabatahtliku panustamise soodustamisel ei piisa üksnes üldise heaolu või rahulolu toetamisest. Oluline on kujundada toetavaid hoiakuid, vähendada küünilisust ning luua nähtavaid, paindlikke ja madala sisenemislävega panustamisvõimalusi. Tulemuste ja COM-B mudeli põhjal pakuti töös välja sekkumissuundi vabatahtliku panustamise suurendamiseks. Nende hulka kuuluvad isikliku kutse kasutamine, paindlike ja

madala sisenemislävega „vabatahtliku tööampsude“ loomine, vabatahtlike panuse nähtavaks tegemine ja tunnustamine, küünilisust vähendav kommunikatsioon ning vabatahtliku panustamise kujundamine noortetöö ja hariduse loomulikuks osaks.

Märksõnad: kodanikusidusus, vabatahtlik panustamine, heategevus, kodanikusidususe hoiakud, COM-B mudel

ABSTRACT

Voluntary and charitable contribution is an important part of civic engagement and community resilience, yet previous research suggests that participation is becoming increasingly flexible, episodic, and less stable over time. The aim of this master's thesis was to examine the associations between the attitudinal and behavioural dimensions of civic engagement and voluntary and charitable contribution in Estonia, and to identify factors associated with the regularity, diversity of forms, and breadth of fields of contribution. The practical aim of the thesis was to provide input for policymakers and organisations involving volunteers on how to better support voluntary contribution.

The study used a quantitative cross-sectional design. Data were collected through an online questionnaire completed by 392 respondents aged 18 or older who lived in or were connected to Estonia. The questionnaire included sociodemographic variables, indicators of life satisfaction, attitude items related to voluntary contribution, an Estonian adaptation of the Civic Engagement Scale, and questions about respondents' experiences with voluntary and charitable contribution. The data were analysed using descriptive statistics, correlation analysis, group comparisons, and hierarchical regression analysis.

The results showed that civic engagement attitudes were positively associated with civic engagement behaviour, the diversity of contribution methods, and the number of contribution fields. Regular contributors differed from irregular contributors by reporting higher civic engagement attitudes and behaviour, more favourable attitudes towards voluntary contribution, and lower levels of cynical attitudes. Life satisfaction was positively associated with civic engagement attitudes and, more weakly, with civic engagement behaviour in bivariate analyses; however, in regression models, life satisfaction did not emerge as an

independent factor supporting voluntary contribution. Among sociodemographic characteristics, more active contribution was associated with being female, being Estonian, and living in rural or sparsely populated areas. Hierarchical regression models showed that adding attitudinal factors increased the explanatory power of the models, especially in explaining civic engagement behaviour. The most consistent positive predictor was the civic engagement attitudes score.

The findings suggest that supporting voluntary contribution requires more than promoting general well-being or life satisfaction. It is important to strengthen supportive attitudes, reduce cynical attitudes, and create visible, flexible, and low-threshold opportunities for participation. Based on the results and the COM-B model, the thesis proposed intervention directions for increasing voluntary contribution, including the use of personal invitations, flexible “volunteer micro-tasks”, making volunteers’ contributions more visible and recognised, communication aimed at reducing cynicism, and integrating voluntary contribution as a natural part of youth work and education.

Keywords: civic engagement, volunteering, charitable contribution, attitudes, COM-B model.

ÜLEVAADE

Käesolev magistritöö käsitleb vabatahtliku ja heategevusliku panustamise seoseid kodanikusidusega, i. k. *Civic Engagement* (Ehrlich, 2000, p. vi) ning lähtub probleemist, et kuigi ühiskonnas on levinud positiivsed hoiakud kogukonda panustamise suhtes, ei realiseeru need alati tegelikuks, regulaarseks ja mitmekesiseks panustamiseks. Vabatahtlik tegevus on muutumas üha paindlikumaks ja episoodilisemaks ning suurem osa panusest toetub väikesele aktiivsete inimeste tuumikule, mis seab küsimuse alla vabatahtliku panustamise kestlikkuse ja laiapõhjalisuse (Kasearu, et al., 2026). Töö eesmärk on selgitada kodanikusiduse hoiakulise ja käitumusliku mõõtme seoseid vabatahtliku panustamisega ning uurida, millised tegurid on seotud panustamise regulaarsuse, panustamisviiside mitmekesisuse ja valdkondliku ulatusega. Töö peamine järeldus on, et paljudel inimestel on positiivsed hoiakud kogukonda panustamise suhtes, kuid need ei realiseeru alati tegelikuks, regulaarseks ja mitmekesiseks panustamiseks.

Töö empiiriline osa põhineb ristlõikelisel kvantitatiivsel uuringul, milles osales 392 vähemalt 18-aastast Eestiga seotud inimest. Andmed koguti veebiküsimustikuga 16.03.–25.04.2026. Ankeedi kesksel kohal oli eestindatud kodanikusiduse skaala, mis mõõdab vastajate hoiakuid ja tegutsemist kogukonna heaks. Andmeid koguti ka vastajate sotsiaaldemograafiliste tunnuste kohta, rahulolu kohta elu erinevate valdkondadega, vabatahtlikku töösse suhtumise ja panustamise kogemuste kohta.

Sotsiaaldemograafilistest tunnuste poolt eristusid aktiivsemate panustajatena naised, eestlased ning maal või hajaasustuses elavad inimesed. Märkimisväärset erinevust väike- või suurlinna kui elukeskkonna vahel ei täheldatud. Need seosed võivad viidata erinevustele kokkupuutumises vabatahtlike võrgustikega, kogukondliku kuuluvuse kogemuses, keele- ja infoväljas või selles, milliseid tegevusi vastajad vabatahtliku panustamisena mõistavad.

Uuring toob välja positiivsed seosed vabatahtliku panustamise käitumuslike näitajate vahel. Panustamisvaldkondade ulatus ja panustamisviiside mitmekesisus on omavahel mõõdukalt positiivselt seotud. Panustamisviiside mitmekesisus seostub positiivselt nii kodanikusiduse hoiakutega kui ka kodanikusiduse käitumise näitajatega. See näitab, et tugevamate kodanikusidusamate hoiakute ja aktiivsemad tegutsejad panustavad ka mitmekesisematel viisidel.

Mõnevõrra oodatult on küüniline suhtumine negatiivselt ja pigem nõrgemalt seotud mitme prosotsiaalse näitajaga, sh panustamisvaldkondade arvuga, panustamisviiside mitmekesisusega, kodanikusiduse hoiakute ja kodanikusiduse käitumisega, mis viitab

sellele, et küünilisema suhtumisega inimesed on ka madalama kaasatuse ja nõrgema kodanikusidususega.

Aktiivsuse sageduse järgi jaotati vastajad regulaarseteks ja ebaregulaarseteks panustajateks. Regulaarsetel panustajatel (osalevad heategevuses igas kvartalis vähemalt 2 korral) on ebaregulaarsetega võrreldes statistiliselt oluliselt kõrgemad nii kodanikusidususe hoiakute kui ka kodanikusidususe käitumise skoorid. Regulaarsetel panustajatel on soosivam suhtumine vabatahtlikku tegevusse ning oodatult madalam küünilisus.

Heategevusliku panustamise regulaarsuse, panustamise viiside mitmekesisuse, kodanikusidususe käitumise ja panustamisvaldkondade arvukuse ennustamiseks kasutati hierarhilist lineaarset regressioonianalüüsi. Panustamisviiside mitmekesisuse ja valdkondliku ulatuse selgitamisel olid statistiliselt olulised just hoiakulised tegurid, eelkõige kõrgem kodanikusidususe hoiakute skoor ja madalam küüniline suhtumine. Siin avaldub mõnevõrra üllatav asjaolu. Kuigi korrelatsioonianalüüs näitab rahulolu positiivset seost kodanikusidususe hoiakute kõrval ka kodanikusidususe käitumisega, seostub kõrgem rahulolu regressioonimudelites vähemate panustamisviiside ja madalama kodanikusidususe käitumise skooriga. See viitab, et rahulolu ja kodanikusidususe käitumise positiivne lihtseos võib olla osaliselt seletatav teiste tunnuste, eelkõige kodanikusidususe hoiakute kaudu. Teisisõnu olid rahulolevamad vastajad oma väljendatud hoiakute poolest küll kodanikusidusamad, kuid hoiakute ja sotsiaaldemograafiliste tunnuste koosmõjus ei seostunud rahulolu enam suurema käitumusliku aktiivsusega. Kõrgem rahulolu võib tingida väiksemat tunnetatud vajadust ühiskondlikult sekkuda. Panustamise valmisolekut võivad mõjutada ka muud tegurid lisaks üldisele subjektiivsele rahulolule. Seda tõlgendust tuleb siiski käsitleda ettevaatlikult, sest ristlõikeline uuring ei võimalda põhjuslikke järeldusi.

Töös on vabatahtlike käitumist seletatud käitumisteadusliku COM-B mudeli abil (Michie et al., 2011), mis selgitab, miks inimesed teatud viisil käituvad või just miks ei käitu. COM-B mudeli järgi tekib käitumine (*B - behaviour*) kolme teguri koosmõjul. Need tegurid on võimekus (*C - capability*), mis jaguneb psühholoogiliseks ja füüsiliseks võimekuseks ehk indiviidi suutlikkus käitumist sooritada; võimalused (*O - opportunity*), mis jagunevad füüsiliseks ja sotsiaalseks võimaluseks ehk keskkonnast tulenev toetus või selle puudumine ja motivatsioon (*M - motivation*), mis jaguneb refleksiivseks ja automaatseks motivatsiooniks ehk indiviidi tahe käitumist teoks teha. Mudeli kohaselt kujuneb käitumine nende kolme teguri koosmõjus. Käesoleva töö kontekstis ei ole probleemseks käitumismustriks vabatahtlikust tegevusest kõrvale jäämine iseenesest, vaid võimalik lõhe hoiakute ja käitumise vahel: inimene võib pidada vabatahtlikku tegevust oluliseks, kuid ei pruugi ise järjepidevalt

panustada või teeb seda väga harva. Töö tulemuste põhjal on siin keskne seletav tegur motivatsioon, sest kodanikusiduse hoiakud seostusid järjekindlalt nii kodanikusiduse käitumise, panustamisviiside mitmekesisuse kui ka panustamise valdkondliku ulatusega. Peab siiski arvestama, et positiivsed hoiakud ei selgita panustamist täielikult, mistõttu tuleb arvesse võtta ka käitumise võimalikkust toetavaid või piiravaid tegureid. Lisaks individuaalsetele teguritele tuleb arvesse võtta sotsiaaldemograafilist ja kogukondlikku konteksti. Erinevused panustamisaktiivsuses võivad osutada erinevale ligipääsule vabatahtlike võrgustikele, kogukondliku kuuluvuse tugevusele, info kättesaadavusele või sellele, milliseid tegevusi inimesed vabatahtliku panustamisena mõistavad. Seetõttu ei saa vabatahtliku panustamise toetamisel keskenduda ainult indiviidi hoiakutele. Oluline on ka keskkonna kujundamine, kus panustamine on nähtav, kutsuv, jõukohane ja sotsiaalselt toetatud.

Uuringu tulemuste põhjal tehtud ettepanekud võivad omada praktilist väärtust organisatsioonide jaoks, kelle püsimine ja edukus sõltub vabatahtlike panusest. Pakutud lahendused on struktureeritud COM-B mudeli kaudu, eristades võimekust, võimalusi ja motivatsiooni mõjutavaid sekkumisi. Analüüs viitab, et kuigi kodanikusiduse hoiakud võivad olla olemas, kujuneb tegelik panustamine suurel määral selle põhjal, kas indiviidil on ligipääs sobivatele panustamisvõimalustele.

Praktilised lahendused on pakutud välja kolmel tasemel – indiviidi, vabatahtlike organisatsiooni ja kohaliku võimu tasandil. 48% uuringus osalenuist väitis, et hakkasid vabatahtlikuna panustama lähedase või sõbra eeskujul või isikliku kutse tagajärjel. Sama on leidnud ka Putnam (2000 p 129): Kui vabatahtlikelt küsitakse, kuidas nad oma konkreetse tegevusega alustasid, on kõige levinum vastus: „Keegi palus mind.“ Selle tagasiside põhjal on välja toodud potentsiaalselt mõjus meetod – isiklik kutse heategevusse panustama. COM-B mudeli vaates mõjutab isiklik kutse eelkõige sotsiaalse võimaluse ja motivatsiooni komponenti: konkreetne signaal, et inimese panust oodatakse, ning panustamine muutub sotsiaalselt nähtavaks ja isiklikult tähenduslikuks. Tööampsuga võrreldav vabatahtlik tööamps ehk võimalus kaasata vabatahtlikke väikeste ühekordsete tegevustega positiivse kogemuse saamiseks. See tugineb Eestis ja Euroopas kasvavale mikrovabatahtlikkuse trendile (Käger et al., 2019). COM-B vaates mõjutab vabatahtlik tööamps eelkõige füüsilist võimalust ja võimekust.

Soovitatakse vabatahtlike ülesandeid kujundada väikesteks tehtavateks mooduliteks, näiteks „Aita X üritusel kaks tundi“, „Tee üks kõne!“, „Jaga kampaaniat!“. Kuigi uuring tuvastas mõningaid sotsiaaldemograafilisi erinevusi vastajate hoiakutes ja panustamises, siis need on piisavalt väikesed ja lubavad järeldada, et vabatahtlikud ei ole kindlate omadustega

stereotüübid vaid pigem läbilõige ühiskonnast, mistõttu võib vabatahtlike värbamiseks kasutada nii laiapõhjalist, universaalset kommunikatsiooni ja kampaaniad kui ka piiritletud sihtgrupile või kindlale aktsioonile suunatud värbamiskampaaniat. Kaitseväge õppuse Siil deviisist „Iga okas loeb“ inspireeritud laiapõhjaline kampaania "Igaüks saab aidata", mis rõhutab panustamisvõimaluste rohkust, paindlikkust ja igaühele jõukohase rolli leidmise võimalust mõjutab COM-B mudeli järgi refleksiivset motivatsiooni: see aitab tugevdada usku, et inimese panus on oluline ja jõukohane. Kitsas kampaania "Vabatahtlik on minu kangeline" võiks esile tõsta konkreetseid isikuid või olukordi, kus vabatahtlik aidanud lahendada mõne probleemi. Isikustatud lähenemine võib olla mõjusam kui üldine üleskutse, sest konkreetne lugu on emotsionaalse väärtusega. COM-B vaates mõjutaks kitsamad kampaaniad eelkõige automaatset ja refleksiivset motivatsiooni.

Kohaliku omavalitsuse võimuses on oma kogukonna vabatahtlike organisatsioonide toetamine nii rahaliste kui mitterahaliste meetmetega. Omavalitsusjuhtide nähtav toetus vabatahtlike organisatsioonidele saadab kogukonnale sõnumi, et heategevuslik panustamine on vajalik, toetatud ja tunnustatud. COM-B mudelis mõjutab tunnustamine eelkõige sotsiaalset võimalust ja motivatsiooni. Kooli pidajana on kohalikul omavalitsusel võim ja võimalus läbi haridussüsteemi kujundada noorte maailmapilti. Vabatahtliku töö harjumuse juurutamine lapse- ja koolieas võib kujundada uue põlvkonna väärtusi ja kodanikusidususe hoiakuid, mis omakorda on seotud vabatahtliku panustamisega. COM-B mudeli kohaselt mõjutab see lahendus motivatsiooni ja võimekust.

Käesoleva töö tugevuseks on teoreetilise ja empiirilise käsitluse sidumine praktilise rakendusloogikaga, kuna tulemused on tõlgendatud käitumisteaduslikus raamistikus ning nende põhjal on sõnastatud konkreetseid sekkumissetepanekud. Töö põhineb valideeritud, eestindatud ja kõrge sisemise kooskõlaga mõõtevahendil – kodanikusidususe skaalal (Doolittle & Faul, 2013). Mitmekülgne andmeanalüüs võimaldab käsitleda seoseid erinevatel tasanditel ning anda terviklikuma ülevaate vabatahtliku panustamisega seotud teguritest. Tulemuste tõlgendamisel võimaldas COM-B mudel avada hoiakute ja käitumise vahelise lõhe, näidates, et vabatahtliku panustamise kujunemine sõltub lisaks motivatsioonile ka indiviidi võimekusest ja keskkondlikest võimalustest. See aitas selgitada, miks positiivsed hoiakud ei pruugi alati realiseeruda tegelikult panustamiseks ning pakkus aluse praktilisteks sekkumissetepanekuteks. Töös on toodud 6 praktilist lahendust vabatahtlike kaasamiseks ja mõõdikud nende mõju hindamiseks.

Töö peamiseks piiranguteks on ristlõikeline uurimisdisain, mis ei võimalda teha põhjuslikke järeldusi, ning valimi kallutatus aktiivsemate ja vabatahtlikule panustamisele

positiivsemalt meelestatud vastajate suunas, mis võib piirata tulemuste üldistatavust. Lisaks jäi lahenduste mõju empiiriline hindamine käesolevas töös realiseerimata ning piirdus kontseptuaalse ja teoreetilise raamistikuga.

Töö järeldeb, et vabatahtliku panustamise suurendamiseks ei piisa üksnes hoiakute või üldise heaolu toetamisest. Oluline on samaaegselt tugevdada kodanikusidususe hoiakuid, vähendada kogukonnaliikmete küünilist suhtumist ning kujundada keskkonda, mis toetab ja soodustab panustamist. Vabatahtlikke kaasavatele organisatsioonidele tähendab see ootust paindlike, madala sisenemislävega ja selgelt kommuniqueeritud panustamisvõimaluste pakkumiseks. Teadusuuringute seisukohalt osutab töö vajadusele jätkata vabatahtliku panustamise uurimist ja keskenduda hoiakute ja käitumise vahelise lõhe mõistmisele.

PROBLEEMI KAARDISTUS

Mitmed avaliku sektori ja kolmanda sektori organisatsioonid panustavad vabatahtlike kaasamisele, kuid organisatsioonide ootus ja vabatahtlike käitumine sageli ei ühti.

2018. a Siseministeeriumi poolt tellitud uuringu tulemused näitavad, et vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis on uuringule eelneva kümnendi jooksul küll märgatavalt kasvanud, kuid samas ei ole see kasv ühtlaselt jaotunud. Vabatahtlike osakaal rahvastikus suurenes 2013. aasta 31%-lt 2018. aastaks 49%-ni, kuid samas märkimisväärne osa elanikkonnast (40%) ei ole kunagi vabatahtlikuna tegutsenud ning enam kui pooled ei olnud viimase aasta jooksul heategevusse panustanud. Autorid nendivad tulemuste kahetist arengut: ühelt poolt suureneb Eesti elanike üldine valmisolek ja osalus vabatahtlikus tegevuses, kuid teiselt poolt muutub see üha vähem püsivaks ja rohkem projektipõhiseks. See viitab nn mikrovabatahtlikkuse levikule, mille põhitunnused on järgmised: väike ajakulu korraga, lihtne juurdepääs, kohene tegevus, mugav, ülesande-, mitte rollipõhisus, mitteformaalsed kokkulepped, võib toimuda internetis, väikeste panuste kaupa üks kord või regulaarselt osalemine. Oluline on, et vabatahtlik ise kontrollib seda, kuidas ja millal ta tegevuses osaleb. (Käger et al., 2019). Sama trendi Euroopas on täheldanud juba varasemalt Hustinx ja Lammertyn (2003): vabatahtlikus tegevuses osalemise vormid varieeruvad kestuse, kohustuse määra, organiseerituse ja motiveerivate tegurite poolest, püsivalt ja harjumuspäraselt seotuselt liigutakse enam episoodilise, paindlikuma ja olukorrapõhise panustamise suunas. See seab vabatahtlike panusega arvestavad organisatsioonid väljakutse ette, kuidas vabatahtlikke rohkem ja püsivamalt kaasata.

Varasemalt, aastatel 2007-2010 on Eestis eksisteerinud eraldi vabatahtliku tegevuse arengukava, kuid praegu ei käsitleta vabatahtlikkust Eestis eraldiseisva poliitikavaldkonnana, vaid see on olnud integreeritud erinevatesse arengudokumentidesse. Riigi poolt on vabatahtlike kaasamise ja panusega arvestatud kogukondade tugevdamise (Siseministeerium, 2021), noortepoliitika (Haridus- ja Teadusministeerium, 2021) ning siseturvalisuse (Siseministeerium, 2021) valdkonnas, millesse juba praegu panustab ligi 1300 abipolitseinikku (Politsei- ja Piirivalveamet, 2026) ja üle 3000 vabatahtliku päästja. Aastaks 2029 loodetakse osalust suurendada 3400 vabatahtliku päästjani (Päästeamet, 2025). Riigi ootuste kõrval toetub vabatahtlike panusele väga suur hulk kolmanda sektori organisatsioone, milles võib olla üksikuid palgalisi töötajad, kuid kus peamine raskus langeb vabatahtlike õlule. Statistikaameti andmetel oli 2025. a Eestis 44727 majanduslikult aktiivset

mittetulundusühingut. Sellises kontekstis muutub eriti oluliseks küsimus, kuidas säilitada ja arendada kogukondade toimevõimet olukorras, kus teenuste vajadused võivad kasvada, kuid tööeline elanikkond kahaneb.

Uuringu eesmärgid ja uurimisküsimused

Minu uurimustöö teema valik on inspireeritud nendest uskumatult pühendunud inimestest, kellega ma oma tagasihoidliku vabatahtlikukarjääri käigus olen kohtunud. Värske VABU uuring (Kasearu, et al., 2026) kinnitab minu kogetut, et vabatahtlikkuse süsteemi veab väike aktiivne tuumik, kelle ressursid ei ole lõputu ning keda ohustab ülekoormus ja läbipõlemine. Soovin nende panust esile tõsta ja pakkuda praktilisi ettepanekuid, mis võiks leevendada üht vabatahtlike organisatsioonide suurimatest väljakutsetest - vabatahtlike kaasamine ja seotuse suurendamine.

Magistritöö eesmärk on uurida kodanikusidususe hoiakulise ja käitumusliku mõõtmeseoseid vabatahtliku ja heategevusliku panustamisega Eestis ning selgitada, millised tegurid seostuvad panustamise regulaarsuse, viiside mitmekesisuse ja valdkondliku ulatusega. Töö praktiline eesmärk on pakkuda poliitikakujundajatele ja vabatahtlikke kaasavatele organisatsioonidele sisendit selle kohta, millistele hoiakulistele, käitumuslikele ja sotsiaaldemograafilistele teguritele võiks tähelepanu pöörata vabatahtliku panustamise toetamisel ja regulaarsema osaluse kujundamisel. Enne uurimisküsimustele vastuste otsimist kontrollisin ja kinnitasin eesti keelde kohandatud Kodanikusidususe skaala sobivust Eesti konteksti, eestindamise kirjeldus koos vastavate statistiliste analüüsidega on esitatud lisas 1. Uuringu eesmärgist lähtudes püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Millised lihtseosed esinevad sotsiaaldemograafiliste ja hoiakuliste tegurite ning panustamise regulaarsuse, panustamisviiside ja panustamisvaldkondade mitmekesisuse vahel?
2. Millised hoiakulised ja käitumuslikud tunnused eristavad regulaarsemaid panustajaid ebaregulaarsematest panustajatest või mittepanustajatest?
3. Kuivõrd selgitavad hoiakulised tegurid vabatahtlikku panustamist, kui samal ajal võetakse arvesse sotsiaaldemograafilisi tunnuseid?
4. Milliseid praktilisi järeldusi võimaldavad tulemused teha vabatahtliku panustamise toetamiseks ja regulaarsema osaluse soodustamiseks?

Kodanikusidusus ja selle mõõtmine

Thomas Ehrlich (2000, p. vi) defineerib kodanikusidusust kui töötamist selle nimel, et teadmisi, oskusi, väärtusi arendades muuta kogukonna liikmete elu paremaks, ja motivatsiooni nende muutuste elluviimiseks. See tähendab kogukonna elukvaliteedi edendamist nii poliitiliste kui ka mittepoliitiliste protsesside kaudu. Vabatahtlik tegevus moodustab kodanikusidususe ühe olulisema väljenduse. Eesti kodanikuühiskonna lühisõnastikus (Lagerspetz, 2007) on vabatahtlikkust selgitatud kui töö tegemist ühiste eesmärkide nimel ilma rahalist tasu saamata. Kodanikusidususe kaudu areneb ühiskondlik koostöövõime, vastastikune usaldus ning suutlikkus tulla toime nii igapäevaste kui ka erakorraliste väljakutsetega. Seetõttu on kodanikusidususe muustrite ja nende kujunemise mõistmine oluline nii sotsiaalteaduslikust kui ka praktilisest vaatenurgast, eriti väikeriikides, kus avalike teenuste ning kogukondliku toimevõime vaheline tasakaal võib olla habras. Ajalooliselt on vabatahtlik tegevus kujunenud vastastikuse abi ja moraalsete normide baasil, kuid tänapäevases tähenduses seostub see tugevalt kodanikuühiskonna arenguga ning on oluline osa sotsiaalsest osalusest ja ühiskondlikust sidususes.

Kodanikusidususe skaala (*Civic Engagement Scale*) on kaheosaline mõõdik, mille töötasid välja Amy Doolittle ja Anna C. Faul ning valideerisid 2013.a. Skaalat kasutati algselt eeskätt teenusõppe (*service-learning*) kontekstis, kuid see instrument sobib hästi kodanikusidususe hoiakuliste ja käitumuslike seoste analüüsimiseks (Doolittle & Faul, 2013). Kodanikusidususe skaala koosneb hoiakute ja käitumise alamjaotustest, võimaldades eristada, kui võrd inimene peab kogukonda panustamist oluliseks ja kui võrd see väljendub tema tegelikus osalemises. Skaala kasutamist toetab ka selle kõrge psühhomeetriline kvaliteet. Skaala on varasemates valideerimisuuringutes näidanud tugevat struktuuri ja head sisemist kooskõla. Seda väljendatakse Cronbach α -des, mis kodanikusidususe hoiakute alamjaotuses oli 0,91 ja kodanikusidususe käitumise alamjaotuses 0,85. Cronbach α väärtus vahemikus 0,8-0,9 tähendab väga head sisemist kooskõla, ehk et skaala küsimused mõõdavad ühte ja sama nähtust.

Niisiis ei käsitleta kodanikusidusust üksnes tegevusena, vaid hoiakute ja käitumise koosmõjuna. See eristab kodanikusidusust kodanikuaktiivsusest, mida Eesti Keele Instituut (2025) defineerib Sõnaveebis kui „kodanikualgatusel ja kodanikuühendustel põhinevat inimeste aktiivset osalemist ühiskonnaelu probleemide arutamises ja lahendamises“.

Hoiakute ja käitumise eraldi mõõtmine on oluline, sest positiivne hoiak ei pruugi alati käitumiseks realiseeruda. Näiteks võivad ajapuudus, koormatus või vähene ligipääs

ressurssidele piirata vabatahtlikus tegevuses osalemist ka siis, kui inimesel on kogukonna suhtes tugev vastutustunne (Doolittle & Faul, 2013). Sisuliselt täpse vaste puudumisel olen magistriöös kasutanud väljendit kodanikusidusus.

Uuringudisain ja valimi kirjeldus

Uurimistöö põhineb kvantitatiivsel ristlõikelisel uurimisdisainil. Andmed kogusin digitaalse küsimustiku abil, mis sisaldas sotsiaaldemograafilisi tunnuseid, kodanikusiduse skaalat ning mitmeid vabatahtliku tegevusega seotud küsimusi ja mille eesmärk on selgitada kodanikusiduse hoiakute ja käitumise seoseid ning nende kujunemist mõjutavaid tegureid. Küsimustikule vastamiseks oli vajalik vaid veebilink. Uuringu sihtpopulatsiooniks olid kõik vähemalt 18-aastased inimesed, kes elavad Eestis või on Eestiga seotud. Uuringu eesmärki silmas pidades ma ei piiranud valimit üksnes aktiivsete vabatahtlikega, vaid soovisin kaasata ka isikud, kes ei ole vabatahtlikus või heategevuslikus tegevuses varasemalt osalenud. Valim moodustus nii sihitud kui mugavusvalimi põhimõttel. Vastajate kaasamiseks kasutasin sotsiaalmeedia kanaleid ja ka organisatsioonide siseseid suhtluskanaleid, kus levitasin oma pöördumist ja küsimustiku veebilinki. Lisa 2 kajastab küsimustiku levitamise kanaleid ja potentsiaalset leviulatust. Ankeet oli vastamiseks avatud ajavahemikus 16.03.- 25.04.2026. Hinnanguliselt võis veebilink jõuda enam kui 50000 adressaadini.

Selline mitmekülgne levitamisstrateegia võimaldas kaasata vastajaid nii formaalselt organiseeritud vabatahtlikest võrgustikest kui ka üldisest elanikkonnast, sealhulgas inimesi, kes ei pruugi end ise vabatahtlikena määratleda, kuid siiski panustavad oma kogukonda mingil viisil. Siiski tuleb nentida, et küsitlus kõnetas juba panustavaid vabatahtlikke oluliselt rohkem kui mittepanustajaid. See kõnekas fakt inspireerib mind veelgi enam pühendumata vabatahtliku töö suhtes positiivsete hoiakute päris panustamiseks pööramise võimaluste otsimisele.

Eetilised kaalutlused

Uuringu läbiviimisel järgisin sotsiaalteaduslike uuringute eetilisi põhimõtteid. Küsimustiku täitmine oli vastajatele täielikult vabatahtlik ning osalemiseks pidi vastaja kinnitama oma teadliku nõusoleku uuringus osalemiseks. Enne küsimustiku sisuliste küsimuste juurde asumist oli vastajatel võimalik tutvuda teabega uuringu eesmärgi, andmete kasutamise ja osalemistingimuste kohta. Küsimustik on anonüümne ning selle käigus ei

kogutud isikut tuvastada võimaldavaid andmeid. Vastajatele anti vastama asumist teavet, et kogutud andmeid kasutatakse üksnes teaduslikul eesmärgil ning tulemusi käsitletakse koondatud kujul. Vastajatel oli õigus katkestada küsimustiku täitmine igal hetkel ilma negatiivsete tagajärgedeta.

Küsimustiku struktuur ja töös kasutatud mõõdikud

Küsimustik (Lisa 3) koosneb viiest sisulisest plokist.

Taustaandmed, mille eesmärk on kaardistada vastajate tausta. Valimi sotsiaaldemograafilise profiili moodustavad andmed soo, vanuseklasside, haridustaseme, elukoha piirkondliku jaotuse, suhtestaatuse, tõise staatuse ning laste olemasolu alusel. Täpne ülevaade taustaandmetest koos kirjeldava statistikaga on esitatud allpool valimi kirjelduse lõigus.

Rahulolu eluga üldiselt, mille juures paluti vastajatel hinnata rahulolu oma elu erinevate valdkondadega - rahulolu oma eluga üldiselt, majandusliku olukorraga, töö, tervise, pere- ja sõbrussuhetega. Vastajatel paluti hinnata oma elu aspekte 10-pallisel Likerti tüüpi skaalal, kus 1 tähistas „üldse ei ole rahul“ ning 10 „olen väga rahul“. Andmete töötlemisel on kõik rahulolu ploki küsimused koondatud üheks koondskooriks „Rahulolu“.

Suhtumine vabatahtlikku panustamisse, kus vastajad hindasid väiteid, mis käsitlesid vabatahtliku tegevuse rolli ühiskonnas, riigi ja kodanike vastutuse jaotust ning vabatahtliku panustamise väärtust. Vastajatel paluti hinnata esitatud väiteid 7-pallisel Likerti tüüpi skaalal, kus 1 tähistas „ei nõustu üldse“ ning 7 „nõustun täielikult“. Hoiakuid uurivad väited moodustasid kaks alaskaalat, mille nimetasin vastavalt „soosiv suhtumine“ ja „küüniline suhtumine“. Väidete faktoriteks koondumise kontrolliks viisin läbi faktoranalüüsi (Lisa 4).

Kodanikusidususe skaala. Magistritöö koostamise käigus eestindatud kodanikusidususe skaala (Doolittle & Faul, 2013) hõlmab vastajate hoiakute ja käitumise hindamist. Skaala esimene osa keskendub 8 väite abil kodanikusidususega seotud hoiakute uurimisele. Edaspidi on seda alamjaotust nimetatud „Kodanikusidususe hoiakud“. Hoiakute plokk käsitleb vastutustunnet kogukonna ees, usku enda panuse mõjususse ning vabatahtliku tegevuse olulisuse tajumist.

Kodanikusidususe skaala teine osa koosneb 6 väitest ning keskendub kodanikusidususega seotud käitumistele, edaspidi nimetatud „Kodanikusidususe käitumine“.

See hõlmab näiteks kogukonna heaks tegutsemist, koostööd teiste vabatahtlikega, kogukonna eluga kursis olemist ning osalemist sotsiaalse vastutuse teemalistel aruteludel.

Mõlemas alamjaotuses kasutati seitsmepunktilist Likerti tüüpi skaalat. Hoiakute plokis tähistas väärtus 1 „ei nõustu üldse“ ning 7 „nõustun täielikult“. Käitumise plokis tähistas 1 „mitte kunagi“ ning 7 „alati“.

Kodanikusidususe hoiakute ja käitumise koondskooride arvutamiseks liitsin kummagi alamjaotuse väidete vastused kokku. Kõrgem skoor viitab vastavalt tugevamatele kodanikusidususe hoiakutele või sagedasemale kodanikusidususega seotud käitumisele.

Põhiline kirjeldav statistika loetletud koondskooride kohta on toodud lisa 5.

Kodanikusidususe skaala eestindamise protsessi kirjeldus ning eestindatud küsimustik on lisatud magistritööle (vt lisa 1).

Vabatahtliku panustamise kogemuse plokis uurisin vastajate konkreetseid kogemusi vabatahtliku tegevuse ja heategevusliku panustamise valdkondades. Vastajatelt küsiti, millistes valdkondades nad on vabatahtlikuna panustanud, millistel viisidel ja millise sagedusega. Üks küsimus uuris kuidas vastajate heategevuse juurde jõudsid. Küsimustikus kasutasin nii valikvastuste kui ka mitme vastuse võimalusega formaate, et hõlmata võimalikult erinevaid kogukondliku panustamise viise, sealhulgas väga igapäevaseid ja praktilisi vorme. Sellest küsimuste plokist moodustasin järgmised vabatahtliku panustamise käitumuslikud mõõdikud, mis täiendavad kodanikusidususe skaala käitumuslikku mõõdet:

“Panustamise valdkonnad” väljendab vastajate panustamisvaldkondade ulatust ehk mitmes erinevas valdkonnas vastajad vabatahtlikuna panustavad (vt lisa 3 p 16).

“Panustamise viisid” väljendab vastajate panustamisviiside rohkust ehk mitmetel erinevatel viisidel vastajad vabatahtlikuna panustavad (vt lisa 3 p 17)

“Panustamise regulaarsus” koorus välja vastustest vabatahtliku panustamise sageduse kohta (vt lisa 3 p 18). Lisaanalüüsiks jagasin vastajad panustamise sageduse järgi kahte gruppi. Regulaarseteks panustajateks lugesin vabatahtlikud, kes raporteerisid heategevusse panustamise sageduseks vähemalt 2 korda kvartalis. Sellest harvemini panustajad moodustavad ebaregulaarsete panustajate grupi.

Andmeanalüüs

Andmeanalüüsiks kasutasin statistikaprogrammi JASP (versioon 0.95.1; JASP Team, 2025). Analüüsi sisendiks olid küsitlusankeedi vastused, mis olid koondatud Exceli andmetabelisse ning sisaldasid kõiki vastajate esitatud andmeid. Andmete analüüsimiseks olen kasutanud koondskoore, mille kujunemise metoodikat kirjeldasin töö eelmises alapeatükis.

Kodaniksidususe skaala eestindatud versiooni struktuuri kontrollimiseks kasutasin uurivat faktoranalüüsi kaldnurkse pööramisega, mis võimaldab faktorite omavahelist seotust. Muutujatevaheliste lihtseoste analüüsimiseks kasutasin Pearsoni korrelatsioonianalüüsi (r), väljaarvatud soosiva suhtumise koondskoori puhul, mis ei vasta normaaljaotuse eeldusele (lisa 5, tabel 5.1: asümmeetria = -1.64 ; järsakus = 3.72). Soosiva suhtumise koondskoori seoste hindamiseks rakendasin mitteparameetrilist Spearmani astakorrelatsioonikordajat (ρ). Elukoha järgi ilmnevate erinevuste uurimiseks kasutasin dispersioonanalüüsi (vt lisa 6), ja kuna maal/hajaasustuses elavate inimeste vastused olid süsteemselt teistest erinevad, grupeerisin elukohast dihhotoomse muutuja (kaheks kategooriaks jagatud). Nii see kui ka teisi dihhotoomset kodeeritud taustatunnuseid (sugu ja rahvus) kasutasin korrelatsioonianalüüsis, kuna kahe kategooriaga tunnuse ja pideva tunnuse vaheline korrelatsioon on tõlgendatav punkt-biseriaalse korrelatsioonina. See näitab, kas uuritava tunnuse keskmine tase erineb kahe kategooria vahel. Tulemuste tõlgendamisel on arvestatud alati tunnuse kodeeringut, sest korrelatsiooni suund sõltub sellest, milline kategooria on saanud suurema arvulise väärtuse.

Muutujate koosmõju uurimiseks ning vabatahtliku panustamise ennustamiseks kasutasin hierarhilist lineaarset regressioonanalüüsi. Sõltumatud muutujad sisestasin mudelisse plokkide kaupa: esimeses mudelis kasutasin sotsiaaldemograafilisi tunnused (sugu, rahvus, vanus, haridus, perestaatus, elukoht), teise mudelisse kaasasin psühholoogilised tegurid (rahulolu, soosiva suhtumise, küünilise suhtumise ja kodanikusidususe hoiakute koondskoorid), et hinnata nende täiendavat selgitusjõudu võrreldes baasmudeliga.

Kõigis analüüsides on kasutatud statistilist olulisuse nivood $p < 0,05$. Korrelatsioonikordajate tõlgendamisel olen läbivalt lähtunud vahemikest $< 0,3$ – nõrk seos, $0,3-0,49$ – mõõdukas seos ning $\geq 0,5$ – tugev seos (Akoglu, 2018).

UURINGU TULEMUSED

Valimi sotsiaaldemograafiliste näitajate kirjeldus

Uuringu lõppvalimisse kuulus 392 vastajat (N = 392).

Pea kolmveerand vastajatest moodustasid naised (N = 288; 73,45%). Mehi oli ligikaudu veerand (N = 101; 25,77%). 3 vastajat (0,77%) ei soovinud oma sugu avaldada.

353 vastajat olid eesti rahvusest (90,05%), 30 vene rahvusest (7,65%) ja 9 vastajat (2,3%) olid muust rahvusest.

Vastajate vanuseklassid jaotusid järgnevalt: 18-29 aastased (N=59; 15,05%), 30-44 aastased (N=133; 33,93%), 45-64 aastased (N=186; 47,45%) ja 65-aastased või vanemad (N=14; 3,57%).

Haridustaseme poolest oli enim kõrgharidusega vastajaid (N=271; 69,13%). Järgnesid gümnaasiumiharidusega vastajad (N=73; 18,62%) ja kutseharidusega vastajad (N=45; 11,48%). 3 vastajat (0,77%) olid märkinud haridustasemeks põhihariduse või lõpetamata põhihariduse.

Valdav enamus vastajaid olid püsisuhtes (N=274; 69,90%), 14 isikut (3,57%) ei soovinud vastata ja 104 vastajat (26,53%) ei olnud püsisuhtes.

Ülalpeetavate laste olemasolu märkis 214 vastajat (54,59%). Ülalpeetavate puudumist märkis 178 vastajat (45,42%).

Enim vastajaid elab Tallinnas (N=156; 39,80%), Kesk- ja Lõuna-Eesti väikelinnades või haja-asustuses (N=73; 18,62%), Põhja-Eesti väikelinnas või suurema linna äärelinnas (N=59; 15,05%), Põhja-Eesti haja-asustuses (N=37; 9,44%), Tartus (N=36; 9,18%), Lääne-Eestis (N=20; 5,10%), Kirde -Eestis (N=8; 2,04%) ja 3 vastajat (0,77%) elas väljaspool Eestit.

Tõise staatuse järgi jagunes valim täistööajaga töötajateks (N= 60; 69,03%), kellest osa tegi lisaks täistööajaga töötamisele projektipõhist või muud lisatööd. Osakoormusega töötas 61 vastajat (15,56%). 30 vastajat (7,65%) olid ettevõtjad või füüsilisest isikust ettevõtjad (FIE), 41 (10,46%) vastajat ei olnud erinevatel põhjustel, mh õpingute, vanemapuhkuse, töötuse või pensioni tõttu vastamise ajal tööga hõivatud.

Ametipositsiooni poolest vastas küsitlusele enim spetsialisti või tippspetsialistina töötavaid isikuid (N=198; 50,51%); juhipositsioonil töötavaid isikuid (N=56; 14,29%); ettevõtjaid/FIE-sid (N=52; 13,27%); tööga mittehõivatuid (N=49; 12,50%) ja oskus- või lihttöölisi ning tehnikuid (N=37; 9,44%).

Hoiakute, taustaandmete ja vabatahtliku panustamise vahelised seosed: korrelatsioonianalüüs

Muutujatevaheliste seoste esmaseks kaardistamiseks ja esimesele uurimisküsimusele vastamiseks lihtseoste kohta kasutasin korrelatsioonianalüüsi, mis võimaldab hinnata kahe tunnuse vahelise seose suunda ja tugevust ilma põhjuslikku seost eeldamata.

Korrelatsioonianalüüs sobis seetõttu vastamiseks uurimisküsimusele, millised lihtseosed esinevad sotsiaaldemograafiliste ja hoiakuliste tegurite ning panustamise regulaarsuse, panustamisviiside ja panustamisvaldkondade mitmekesisuse vahel. Enamiku muutujate puhul kasutati Pearsoni korrelatsioonikordajat (r); normaaljaotusest selgemalt hälbiva soosiva suhtumise koondskoori puhul kasutati Spearmani astakkorrelatsiooni (ρ).

Korrelatsioonianalüüsi kasutatakse selleks, et hinnata kahe tunnuse vahelise seose tugevust ja suunda, ilma põhjuslikku seost eeldamata. See aitab vastata küsimusele, kas ja kui tugevasti tunnused omavahel koos muutuvad. Muutujate omavaheliste seoste uurimiseks ja hoiakute, käitumise ja taustategurite vaheliste võimalike mustrite tuvastamiseks viisin läbi korrelatsioonianalüüsi. Kuna soosiva suhtumise koondskoor ei olnud normaaljaotuslik, siis kasutasin eksklusiivselt selle teguri puhul mitteparameetrist Spearmani korrelatsioonikordajat (ρ).

Järgmisena vastan esimesele uurimisküsimusele, mis käsitles sotsiaaldemograafiliste ja hoiakuliste tegurite ning vabatahtliku panustamise näitajate vahelisi lihtseoseid. Tulemused näitasid, et rahulolu seostub positiivselt tugevamalt kodanikusidususe hoiakutega ja statistiliselt oluliselt, kuid nõrgemalt kodanikusidususe käitumisega, mis viitab, et rahulolevamad vastajad kaldusid väljendama tugevamaid kodanikusidususe hoiakuid ning kodanikusidususega seotud käitumist mõnevõrra vähem. Sotsiaaldemograafiliste tunnuste juures ilmnes, et aktiivsem panustamine on seotud naissoo, rahvuskuuluvuse (eestlased) ning maal või hajaasustuses elamisega. Need seosed võivad viidata erinevustele kokkupuutumistes vabatahtlike võrgustikega, kogukondliku kuuluvuse kogemuses, keele- ja infoväljas või selles, milliseid tegevusi vastajad vabatahtliku panustamisena ära tunnevad. Elukoha täiendav analüüs näitas (vt lisa 6), et väikelinnade/äärelinnade ja suuremate linnade elanike näitajates suuri erinevusi ei ilmnenud, samas kui maal või hajaasustuses elavate vastajate näitajad olid mitmes aspektis kõrgemad.

Oodatult ilmnesid positiivsed seosed ka vabatahtliku panustamise käitumuslike näitajate vahel. Panustamisvaldkondade arv ja panustamisviiside mitmekesisus olid omavahel mõõdukalt positiivselt seotud. Panustamisviiside mitmekesisus seostus positiivselt nii

kodanikusiduse hoiakutega kui ka kodanikusiduse käitumisega. See näitab, et tugevamate kodanikusiduse hoiakute ja aktiivsema kodanikusiduse käitumisega vastajad panustasid ka mitmekesisematel viisidel.

Küüniline suhtumine oli negatiivselt ja pigem nõrgalt seotud mitme prosotsiaalse/kodanikuaktiivsusega seotud näitajaga, sh panustamisvaldkondade arvuga, panustamisviiside mitmekesisusega, kodanikusiduse hoiakute ja kodanikusiduse käitumisega, mis viitab sellele, et suurem küünilisus on seotud madalama kaasatuse ja nõrgema kodanikusidusega.

Korrelatsioonianalüüsi tulemused on esitatud tabelis 1.

Tabel 1*Uuritavate muutujate korrelatsioonid.*

Muutuja	Panustamis- valdkonnad	Panustamis- viisid	Panustamise sagedus	Soosiv suhtumine	Küüniline suhtumine	CES Hoiakud	CES Käitumine	Rahulolu	Sugu	Rahvus	Elukoht
Panustamis- valdkonnad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Panustamisviisid	0.447*** < .001	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Panustamise sagedus	-0.202*** < .001	-0.317*** < .001	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Soosiv suhtumine	0.121* .017	0.180*** < .001	-0.195*** < .001	—	—	—	—	—	—	—	—
Küüniline suhtumine	-0.164** .001	-0.208*** < .001	0.178*** < .001	-0.087 .084	—	—	—	—	—	—	—
CES hoiakud	0.200*** < .001	0.317*** < .001	-0.270*** < .001	0.480*** < .001	-0.157** .002	—	—	—	—	—	—
CES käitumine	0.322*** < .001	0.434*** < .001	-0.442*** < .001	0.364*** < .001	-0.118* .019	0.607*** < .001	—	—	—	—	—
Rahulolu	0.025 .618	0.009 .857	-0.073 .151	0.248*** < .001	0.009 .854	0.352*** < .001	0.142** .005	—	—	—	—
Sugu	0.143** .005	0.080 .116	-0.071 .164	0.141** .005	-0.073 .152	0.030 .560	0.064 .206	0.036 .475	—	—	—
Rahvus	-0.207*** < .001	-0.212*** < .001	0.115* .022	-0.115* .023	0.197*** < .001	-0.068 .177	-0.213*** < .001	0.024 .629	-0.037 .472	—	—
Elukoht	-0.036 .482	-0.220*** < .001	0.109* .030	-0.137** .007	0.027 .600	-0.186*** < .001	-0.254*** < .001	-0.070 .167	0.064 .209	0.118* .020	—

Märkus. $N = 392$. Tabelis on esitatud korrelatsioonikordajad ja nende statistiline olulisus. Kasutataud on Pearsoni korrelatsioonikordajat r , v.a soosiva suhtumise koondskoori puhul on kasutatud Spearmani ρ . Kategoriaalsed muutujad kodeeriti: sugu (1 = mees, 2 = naine), rahvus (1 = eestlane, 2 = vene ja muu), elukoht (1 = maal, 2 = linnas), panustamise sagedus (1=regulaarne, 2=ebaregulaarne). Kasutati $p < .05^*$, $p < .01^{**}$, $p < .001^{***}$.

Regulaarselt ja ebaregulaarselt vabatahtlikku tegevusse panustajate võrdlus

Regulaarsete ja ebaregulaarsete panustajate gruppide vaheliste erinevuste väljaselgitamise huvides on koondskoorid tabelis 2 jagatud kaheks vastavaks grupiks ning läbi viidud gruppide võrdlus sõltumatute valimite t-testidega. Siit tuletan vastuse teisele uurimisküsimusele erineva regulaarsusega panustajate hoiakuliste ja käitumuslike tunnused kohta. Regulaarsetel panustajatel (panustavad heategevusse igas kvartalis vähemalt 2 korral) on ebaregulaarsetega võrreldes statistiliselt oluliselt kõrgemad nii kodanikusidususe hoiakute kui ka kodanikusidususe käitumise skoorid. Samuti iseloomustab regulaarseid panustajaid kõrgem soosiva suhtumise tase ja madalam küünilise suhtumise tase vabatahtliku tegevuse suhtes. Rahulolu koondskoorides ei olnud gruppide vahel statistiliselt olulist erinevust.

Tabel 2

Regulaarsete ja ebaregulaarsete panustajate võrdlev statistika

Muutuja	Grupp	N	M	SD	t	df	p	Cohen's d
Rahulolu	Reg	228	49.25	11.03	1.44	390	.151	0.15
	Ebareg	164	47.59	11.56				
Soosiv suhtumine	Reg	228	30.70	4.65	3.33	390	< .001	0.34
	Ebareg	164	29.07	4.94				
Küüniline suhtumine	Reg	228	5.67	2.80	-3.57	390	< .001	-0.37
	Ebareg	164	6.70	2.86				
CES hoiakud	Reg	228	44.41	8.03	5.54	390	< .001	0.57
	Ebareg	164	39.66	8.81				
CES käitumine	Reg	228	28.55	9.30	9.72	390	< .001	1.00
	Ebareg	164	19.55	8.68				

Märkus. M = keskmine; SD = standardhälve. Grupp: Reg - regulaarne panustaja; Ebareg - ebaregulaarne panustaja

Hoiakuliste tegurite lisapanus vabatahtlike käitumise seletamisel sotsiaaldemograafiliste tunnuste kõrval

Kuna korrelatsioonid kirjeldavad üksnes kahe tunnuse vahelisi seoseid, kasutasin järgmise sammuna hierarhilist lineaarset regressioonianalüüsi (vt tabel 3), et vaadata millised sotsiaaldemograafilised tegurid ennustavad panustamise regulaarsust, panustamise viiside mitmekesisust, kodanikusidususe käitumist ja panustamisvaldkondade rohkust (mudel 1). Mudelis 2 kaasasin sotsiaaldemograafiliste tegurite kõrvale ka rahulolu ja suhtumiste koondskoordid. Selle abil sain hinnata, kuivõrd selgitavad hoiakulised tegurid vabatahtlikku panustamist siis, kui samal ajal võetakse arvesse ka sotsiaaldemograafilisi tunnuseid.

Panustamise regulaarsuse selgitamisel suurenes mudeli seletusvõime lisamuutujate kaasamisel ($R^2 = .039 \rightarrow R^2 = .116$), mis viitab mudeli paremale sobivusele, kuid seletatud variatsiooni osakaal jäi tagasihoidlikuks. Üksikud ennustajad mudelis 2 ei saavutanud statistilist olulisust ning nii demograafiliste kui ka hoiakuliste muutujate panus jäi tagasihoidlikuks.

Panustamisviiside mitmekesisuse puhul paranes mudeli seletusvõime ($R^2 = .104$ vs $R^2 = .196$). Mudelis 2 osutusid statistiliselt oluliseks negatiivne küünilise suhtumise mõju ($B = -.152$, $SE = .06$) ning positiivne kodanikusidususe hoiakute mõju ($B = .114$, $SE = .02$). Teised ennustajad ei olnud statistiliselt olulised.

Kodanikusidususe käitumise selgitamisel suurenes mudeli seletusvõime märkimisväärselt ($R^2 = .101$ vs $R^2 = .420$). Mudelis 2 oli kodanikusidususe hoiakute koefitsient positiivne ja statistiliselt oluline ($B = .67$, $SE = .06$). Samuti säilisid statistiliselt olulised negatiivsed seosed rahvuse ($B = -5.18$, $SE = 1.34$) ja elukoha ($B = -2.85$, $SE = .94$) korral. Ülejäänud muutujad ei olnud statistiliselt olulised.

Panustamise valdkondade rohkuse puhul suurenes mudeli seletusvõime ($R^2 = .051$ vs $R^2 = .084$). Mudelis 2 osutus statistiliselt oluliseks kodanikusidususe hoiakute positiivne mõju ($B = .035$, $SE = .01$), teised ennustajad ei olnud statistiliselt olulised.

Tabel 3

Hierarhilise regressioonanalüüsi tulemused eneseraporteeritud vabatahtliku ja heategevusliku panustamise selgitamisel

Ennustaja	Panustamise regulaarsus		Panustamisviisid		CES käitumine		Panustamise valdkonnad	
	Mudel 1 B (SE)	Mudel 2 B (SE)	Mudel 1 B (SE)	Mudel 2 B (SE)	Mudel 1 B (SE)	Mudel 2 B (SE)	Mudel 1 B (SE)	Mudel 2 B (SE)
Sugu: naine	.28 (.15)	.21 (.15)	.89 (.41)*	.73 (.39)	1.94 (1.12)	1.34 (.91)	.51 (.18)**	.471 (.18)**
Rahvus: vene või muu	-.51 (.22)*	-.36 (.22)	-2.31 (.59)***	-1.78 (.57)**	-6.32 (1.63)***	-5.18 (1.34)***	-1.05 (.26)***	-.92 (.26)***
Vanusegrupp	.07 (.09)	.02 (.09)	.31 (.23)	.18 (.22)	.27 (.64)	-.01 (.52)	.021 (.10)	-.02 (.10)
Kõrgharidus	.11 (.15)	.10 (.14)	.18 (.4)	0.232	.33 (1.09)	.24 (.88)	-.183 (.18)	-.18 (.17)
Perestaatus: ei ole püsisuhtes	-.37 (.15)*	-.39 (.14)**	-1.17 (.39)**	-1.31 (.38)***	-2.21 (1.07)*	-2.45 (.87)**	-.081 (.17)	-.10 (.17)
Elukoht: linn	-.31 (.16)	-.16 (.15)	-1.59 (.41)***	-1.23 (.40)**	-5.28 (1.14)***	-2.85 (.94)**	-.020 (.18)	.083 (.18)
Rahulolu		-.004 (.01)		-.05 (.02)**		-.11 (.04)**		-.01 (.01)
Soosiv suhtumine		.02 (.02)		.04 (.04)		.17 (.1)		-.003 (.02)
Küüniline suhtumine		-.06 (.02)*		-.15 (.06)*		.06 (.14)		-.05 (.03)
CES hoiakud		.03 (.01)**		.11 (.02)***		.67 (.06)***		.035 (.01)**
Mudeli statistikud	R ² =.039, F(6, 382)=3.59 p=.002	R ² =.116, F(10, 378)=6.09 p<.001	R ² =.104, F(6, 382)=8.49 p<.001	R ² =.196, F(10, 378)=10.43 p<.001	R ² =.101, F(6, 382)=8.26 p<.001	R ² =.420, F(10, 378)=29.05 p<.001	R ² =.051, F(6, 382)=4.47 p<.001	R ² =.084, F(10, 378)=4.58 p<.001

Märkus. Esitatud on standardiseerimata regressioonikordajad (B) ja standardvead (SE). Kategooriliste tunnuste võrdluskategooriad: sugu = mees;

rahvus = eestlane; haridus = madalam kui kõrgharidus; perestaatus = püsisuhtes; elukoht = maal/hajaasustus. R² – kohandatud R². $p < .05^*$, $p < .01^{**}$, $p < .001^{***}$.

Mudelid annavad vastuse kolmandale uurimisküsimusele kodanikusidususe hoiakuliste tegurite ja sotsiaaldemograafiliste tunnuste koosmõjule vabatahtliku panustamise suhtes. Tulemused näitasid, et hoiakuliste tunnuste lisamine hierarhilise regressioonanalüüsi mudelitesse suurendas järjepidevalt nende seletusvõimet. Kõige selgemalt ilmnis see kodanikusidususe käitumise seletamisel, kus mudeli seletusvõime suurenes märkimisväärselt ning kodanikusidususe hoiakute koondskoor osutus tugevaimaks positiivseks ennustajaks. Samuti selgus, et panustamisviiside mitmekesisuse ja valdkondliku ulatuse selgitamisel olid statistiliselt olulised just hoiakulised tegurid, eelkõige kõrgem kodanikusidususe hoiakute skoor ja vähem küniline suhtumine.

Panustamise regulaarsuse analüüsimisel oli hoiakuliste tegurite lisamisest tulenev positiivne muutus tagasihoidlikum, mis viitab, et panustamise regulaarsust mõjutavad lisaks hoiakutele ka muud, käesolevas töös mittesisaldunud tegurid.

Siinjuures soovin lühidalt peatuda rahuloluga seonduva üllatusliku leiu juures. Lihtseoste analüüs näitas, et rahulolu oli positiivselt seotud kodanikusidususe käitumisega, mis viitas esmapilgul sellele, et rahulolevamad inimesed võiksid olla ka aktiivsemad vabatahtlikud panustajad. Samas ilmnis regressioonanalüüsis, kus võeti samaaegselt arvesse sotsiaaldemograafilisi tunnuseid ja hoiakulisi tegureid, rahulolu puhul lihtseostest erinev muster. Kuigi korrelatsioonanalüüsis oli rahulolu positiivselt seotud kodanikusidususe hoiakute ja nõrgemalt ka kodanikusidususe käitumisega, seostus kõrgem rahulolu regressioonimudelites vähemate panustamisviiside ja madalama kodanikusidususe käitumise skooriga. See viitab, et rahulolu ja kodanikusidususe käitumise positiivne lihtseos võib olla osaliselt seletatav teiste tunnuste, eelkõige kodanikusidususe hoiakute kaudu. Teisisõnu olid rahulolevamad vastajad küll hoiakuliselt kodanikusidusamad, kuid pärast hoiakute ja sotsiaaldemograafiliste tunnuste arvesse võtmist ei seostunud rahulolu enam suurema käitumusliku aktiivsusega.

Üks võimalik tõlgendus on, et üldine eluga rahulolu loob soodsama tausta positiivsetele kodanikusidususe hoiakutele, kuid tegeliku panustamiseni viivad eelkõige konkreetsamad hoiakud, väärtused ja osalemisvõimalused. Teisisõnu ei pruugi kõrgem rahulolu iseenesest tähendada suuremat soovi või valmisolekut aktiivselt panustada. Kui kodanikusidususe hoiakud on mudelis juba arvesse võetud, võib kõrgem rahulolu peegeldada pigem väiksemat tunnetatud vajadust ühiskondlikult sekkuda või seda, et panustamist kujundavad muud tegurid kui üldine subjektiivne rahulolu. Seda tõlgendust tuleb siiski käsitleda ettevaatlikult, sest ristlõikeline uuring ei võimalda põhjuslikke järeldusi.

Kokkuvõttes näitavad lihtseosed ja regressiooni tulemused koos, et vabatahtliku panustamise mõistmisel on oluline eristada inimeste üldist rahulolu, hoiakuid vabatahtliku panustamise suhtes (kodanikusidususe hoiakud) ja tegelikku käitumist. Rahulolu oli lihtseostes seotud positiivsemate hoiakute ja mõnevõrra aktiivsema kodanikusidususe käitumisega, kuid mitme muutujaga mudelis ei olnud rahulolu iseseisev panustamist soodustav tegur. Kõige järjekindlamalt seostusid panustamise näitajatega kodanikusidususe hoiakud ning taustatunnustest rahvus ja elukoht.

COM-B mudel kui vabatahtlike käitumist seletav raamistik

Vabatahtlike käitumist võib seletada COM-B mudeli abil (Michie et al., 2011). See on käitumisteaduslik mudel, mis selgitab, miks inimesed teatud viisil käituvad või just miks ei käitu. COM-B mudeli järgi tekib käitumine (*B - behaviour*) kolme teguri koosmõjul. Need tegurid on:

võimekus (*C - capability*), mis jaguneb psühholoogiliseks ja füüsiliseks võimekuseks ehk indiviidi suutlikkus käitumist sooritada,

võimalused (*O - opportunity*), mis jaguneb füüsiliseks ja sotsiaalseks võimaluseks ehk keskkonnast tulenev toetus või selle puudumine,

motivatsioon (*M - motivation*), mis jaguneb refleksiivseks ja automaatseks motivatsiooniks ehk indiviidi tahe käitumist teoks teha.

Minu magistritöö kontekstis aitab COM-B mudel mõista, miks kodanikusidususe positiivsed hoiakud ei pruugi alati realiseeruda tegelikus vabatahtlikus panustamises. Mudeli kohaselt kujuneb käitumine võimekuse, võimaluste ja motivatsiooni koosmõjus (Michie et al., 2011). Kodanikusidususe hoiakud kirjeldavad eelkõige motivatsioonilist poolt, näiteks vastutustunnet kogukonna ees, usku oma panuse mõjususse ja vabatahtliku tegevuse oluliseks pidamist. Tegelik panustamine sõltub aga ka sellest, kas inimesel on piisavalt ressursse, oskusi, infot, sobivaid osalemisvõimalusi ja toetav keskkond. Seetõttu sobib COM-B raamistik selgitama hoiakute ja käitumise võimalikku lõhet ning aitab tulemuste põhjal sõnastada praktilisi soovitusi vabatahtliku panustamise toetamiseks.

Käesolevas töös käsitletavaks probleemseks käitumismustriks ei ole vabatahtlikust tegevusest kõrvale jäämine iseenesest, vaid olukord, kus kodanikusidusust toetavad hoiakud ei realiseeru regulaarseks, mitmekesiseks ja siduvaks panustamiseks. Teisisõnu on töö keskmes hoiakute ja käitumise võimalik lõhe: inimene võib pidada vabatahtlikku tegevust

oluliseks, kuid ei pruugi ise järjepidevalt panustada või teeb seda üksnes juhuslikult ja piiratud vormides.

Selle käitumismustri mõtestamiseks saab vabatahtlikku panustamist käsitleda kolme omavahel seotud tegurite rühma kaudu: motivatsioon, võimalused ja võimekus. Motivatsioon hõlmab inimese hoiakuid, väärtusi, kodanikusidususe tunnetust ning küünilisust või usaldamatust vabatahtliku panustamise suhtes. Käesoleva töö tulemuste põhjal on see keskne tegur, sest kodanikusidususe hoiakud seostusid järjekindlalt nii kodanikusidususe käitumise, panustamisviiside mitmekesisuse kui ka panustamise valdkondliku ulatusega. Samas näitavad tulemused, et positiivsed hoiakud ei selgita panustamist täielikult, mistõttu tuleb arvesse võtta ka käitumise võimalikkust toetavaid või piiravaid tegureid.

Võimaluste tasand hõlmab seda, kuivõrd inimesel on ligipääs sobivatele panustamisvormidele, infole, kutsetele ja sotsiaalsetele võrgustikele. Varasem kirjandus viitab, et vabatahtliku tegevuse vähenemine või muutumine ei pruugi tähendada abivalmiduse langust, vaid võib peegeldada formaalsete, pikaajaliste ja organisatsioonikesksete rollide asendumist paindlikumate, episoodilisemate või informaalsete panustamisviisidega. Seetõttu võib vabatahtliku panustamise püsimist või nõrgenemist mõjutada see, kas organisatsioonid ja avalik sektor suudavad pakkuda madala sisenemislävega, selgelt juhendatud ja inimeste elukorraldusega sobituvaid rolle.

Võimekuse tasand viitab inimese praktilistele ressurssidele ja oskustele: ajale, energiale, teadmistele, tervisele ning suutlikkusele oma panustamist korraldada. Näiteks võib inimene olla vabatahtliku tegevuse suhtes positiivselt meelestatud, kuid piiratud aja, hoolduskoormuse, töökoormuse või vähese info tõttu ei pruugi see hoiak käitumiseks realiseeruda. Käesoleva uuringu tulemused toetavad sellist eristust kaudselt: kuigi rahulolu oli lihtseostes seotud positiivsemate hoiakute ja kodanikusidususe käitumisega, ei olnud rahulolu regressioonimudelites panustamist soodustav tegur, kui samal ajal arvestati hoiakute ja sotsiaaldemograafiliste tunnustega. See viitab, et üldine rahulolu üksi ei pruugi „viia tegudeni“; olulisemaks võivad osutada konkreetne kodanikusidususe motivatsioon ning reaalsed võimalused panustada.

Lisaks individuaalsetele teguritele tuleb arvesse võtta sotsiaaldemograafilist ja kogukondlikku konteksti. Käesolevas uuringus ilmnas, et suurem panustamine oli seotud naissoo, eestlaseks olemise ning maa- või hajaasustuses elamisega. Need erinevused võivad osutada erinevale ligipääsule vabatahtlike võrgustikele, kogukondliku kuuluvuse tugevusele, info liikumisele või sellele, milliseid tegevusi inimesed vabatahtliku panustamisena ära tunnevad. Seetõttu ei saa vabatahtliku panustamise toetamisel keskenduda ainult indiviidi

hoiakutele; oluline on kujundada ka keskkonda, kus panustamine oleks nähtav, kutsuv, jõukohane ja sotsiaalselt toetatud.

Selline raamistus aitab uuringu tulemusi praktiliselt tõlgendada. Kui madalama panustamise taga on eelkõige nõrgemad või küünilisemad hoiakud, võivad sobida sekkumised, mis suurendavad usaldust, näitavad vabatahtliku panuse mõju ja tugevdavad kodanikusidususe tähendust. Kui hoiakud on positiivsed, kuid käitumine jääb tagasihoidlikuks, peaksid poliitikakujundajad ja vabatahtlikke kaasavad organisatsioonid keskenduma pigem osalemisvõimaluste lihtsustamisele: konkreetsetele kutsetele, paindlikele rollidele, lühiajalistele panustamisvõimalustele, paremale juhendamisele ja tagasisidele. Seega aitab hoiakute, võimaluste ja võimekuse eristamine selgitada, miks vabatahtlik panustamine ei pruugi tekkida või püsida ka siis, kui üldine suhtumine vabatahtlikku tegevusse on positiivne.

LAHENDUSTE KAARDISTUS

Käesoleva uuringu tulemuste põhjal tehtud ettepanekud võivad omada praktilist väärtust Eesti avaliku sektori kui ka kolmanda sektori organisatsioonide jaoks, kelle püsimine ja edukus sõltub mingil määral vabatahtlike panusest. Tabelis 4 toodud soovitusel annavad ka vastuse neljandale uurimisküsimusele.

Praktiliselt viitavad tulemused, et vabatahtliku panustamise suurendamisel ei pruugi piisata üldisest heaolu või rahulolu toetamisest. Olulisem on kodanikusidususe hoiakute tugevdamine ning nende muutmine konkreetseks käitumiseks - vabatahtlikuks panustamiseks.

Uuringu tulemuste põhjal saab vabatahtliku panustamise soodustamise lahendusi struktureerida COM-B mudeli kaudu, eristades võimekust, võimalusi ja motivatsiooni mõjutavaid sekkumisi. Analüüs viitab, et kuigi kodanikusidususe hoiakud võivad olla olemas, kujuneb tegelik panustamine suurel määral selle põhjal, kas indiviidil on ligipääs sobivatele ja paindlikele panustamisvõimalustele. Seetõttu tuleks poliitikakujundamisel keskenduda eelkõige madala sisenemiskuluga ja paindlike vabatahtliku tegevuse vormide arendamisele, mida saab täiendada teadlikkust tõstvate ning sotsiaalseid norme kujundavate sekkumistega.

Tabel 4

COM-B mudelil põhinev vabatahtliku panustamise tõlgendus ja võimalikud sekkumissuunad

COM-B komponent	Käitumise kujunemist mõjutav tegur vabatahtliku panustamise puhul	Käesoleva uuringu tulemuste põhjal ilmnev probleem või võimalus	Võimalik sekkumisloogika	Praktilised soovitused poliitikakujundajatele ja organisatsioonidele
Psühholoogiline võimekus	Inimene teab, kus, kuidas ja millise koormusega saab panustada; ta mõistab vabatahtliku rolli ja tunneb, et saab sellega hakkama.	Positiivsed hoiakud ei pruugi iseenesest käitumiseks realiseeruda. Panustamise regulaarsus oli hoiakutega nõrgemalt seotud kui panustamise viisid ja Kodanikusidususe käitumine. See viitab, et osalemiseks võib olla vaja rohkem praktilist selgust ja tuge.	Vähendada ebakindlust ja teha esimene samm lihtsaks.	Lua selged rollikirjeldused; pakkuda lühikest sisseelamisprogrammi; kasutada mentorit või „esimese korra kaaslast“; selgitada, kui palju aega roll nõuab; teha nähtavaks erinevad panustamise viisid.
Füüsiline võimekus / ressursid	Inimesel on piisavalt aega, energiat ja praktilisi võimalusi panustada.	Rahulolu oli lihtseostes seotud positiivsemate hoiakutega, kuid regressioonis ei olnud see iseseisev panustamist soodustav tegur. Seega ei piisa üldisest heaolust; panustamine peab sobituma inimese elukorraldusega.	Kohandada vabatahtliku tegevuse vorme inimeste aja- ja energiapiirangutega	Pakkuda „vabatahtlikke tööampse“ ehk lühikesi, selge alguse ja lõpuga ülesandeid; võimaldada episoodilist, projektipõhist ja paindlikku osalemist; pakkuda ka kodust või digitaalselt tehtavaid panuseid.
Füüsiline võimalus	Keskkonnas on olemas sobivad, ligipääsetavad ja nähtavad võimalused panustada	Maal/hajaasustuses elavad inimesed olid mitmes näitajas aktiivsemad kui linnaelanikud. See võib viidata tugevamale kogukondlikule nähtavusele või selgematele panustamisvõimalustele väiksemates kogukondades	Suurendada panustamisvõimaluste nähtavust ja ligipääsetavust, eriti linnakeskkonnas	Lua kohalik või üleriigiline vabatahtlike võimaluste platvorm; teha võimalused nähtavaks koolides, töökohtades, kogukonnakeskustes ja sotsiaalmeedias; kasutada lihtsaid registreerumisvorme; pakkuda linnades väiksema siduvusega kogukondlikke rolle.

Sotsiaalne võimalus	Panustamist toetavad sotsiaalsed normid, kontaktid, kutsed ja kuuluvustunne.	Suurem panustamine oli seotud naissoo, eestlaseks olemise ning maa/hajaasustusega. Mitte-eestlaste ja linnaelanike madalam aktiivsus võib viidata erinevale ligipääsule võrgustikele, infole või kutsuvatele kogukondadele	Tugevdada sotsiaalset kutset ja kaasavaid võrgustikke	Kasutada isiklikku kutset; kaasata kogukonna võtmeisikuid; teha sihitud kommunikatsiooni eri keelerühmadele; luua vabatahtlikkuse „saadikud“ töökohtades, koolides ja kogukondades; kujundada linnades väiksemaid kogukondlikke osalusvõrgustikke.
Refleksiivne motivatsioon	Inimene peab vabatahtlikku panustamist oluliseks, mõjusaks ja enda väärtustega kooskõlas olevaks.	Kodanikusidususe hoiakud olid kõige järjekindlamalt seotud panustamise näitajatega ning lisasid regressioonimudelites selgitusjõudu sotsiaaldemograafiliste tunnuste kõrval. Küüniline suhtumine oli seotud madalama kaasatusega.	Tugevdada usku panuse mõjususse ja vähendada küünilisust.	Näidata vabatahtliku töö konkreetset mõju; jagada edulugusid; anda regulaarset tagasisidet panuse tulemuste kohta; rõhutada, et ka väike panus loeb; suurendada organisatsioonide läbipaistvust ja usaldusväarsust.
Automaatne motivatsioon ja harjumus	Panustamine kujuneb korduvaks, sotsiaalselt toetatud ja identiteediga seotud käitumiseks	Regulaarsed panustajad erinesid ebaregulaarsetest kõrgemate kodanikusidususe hoiakute ja käitumise skooride ning madalama küünilisuse poolest. See viitab, et regulaarne panustamine võib vajada lisaks hoiakutele ka korduvat positiivset kogemust ja kuuluvustunnet.	Muuta panustamine lihtsaks, korduvaks ja tunnustatud tegevuseks.	Pakkuda regulaarseid väikese ajakuluga rolle; saata meeldetuletusi ja konkreetseid kutseid; luua vabatahtlike kogukonnaüritusi; tunnustada vabatahtlikke avalikult; kujundada vabatahtliku identiteeti ja kogukonda kuulumise tunnet

Suurem efekt võiks olla vabatahtliku panustamise või heategevuse kui elu loomuliku osa juurutamisest koolis ja miks mitte juba lasteaias. Positiivse näitena võib siin tuua Transpordiameti, kes toetab haridusprojektide ja koolituste kaudu liikluskasvatust haridusasutustes. Flanagan ja Levine (2010, p. 160) rõhutavad, et just noorukieas kujunevad väärtused ja hoiakud, mis suunavad edasist kodanikuaktiivsust. Hilises noorukieas ja varases täiskasvanueas kujundavad inimesed oma tulevikusuundi ning „hindavad ümber“ väärtusi, mille järgi nad elavad, samuti seda, millises maailmas nad soovivad osaleda.

Ka osutasid tulemused küünilise suhtumise rollile panustamise pärssijana, mistõttu on oluline suurendada usaldust vabatahtliku tegevuse ja organisatsioonide läbipaistvuse vastu. Isiklik positiivne kogemus võib olla sillaks positiivse suhtumise ja regulaarse panustamise vahel. Ka Käger ja teised (2019) järeldavad oma analüüsi põhjal, et vabatahtlikus tegevuses osalemist mõjutavad tugevalt nii teadlikkus kui ka sotsiaalne keskkond. Vabatahtlikuna tegutsevad tõenäolisemalt need inimesed, kes mõistavad tegevuse tähendust ja kelle lähivõrgustik seda väärtustab. See kinnitab, et vabatahtlikkus on tugevalt sotsiaalselt vahendatud nähtus, kus olulist rolli mängivad kontaktid ja kutse osaleda.

Kuna mitmed üle-Euroopalised uuringud viitavad kõrgemale vabatahtliku panustamise osakaalule arenenud riikides, nt Rootsis ja Hollandis, võib luua kontakte ja jagada vabatahtlike kaasamise praktikaid. Ilmselt sobib see variant suurematele ja võimekamatele organisatsioonidele.

Lahendusvõimalused

Isiklik kutse aktiivselt panustava vabatahtliku poolt. Pea pooled, täpsemalt 48%, minu küsitlusele vastanutest olid jõudnud heategevuse juurde läbi isikliku kutse, abivajaja otsese palve või lähedase eeskujul. See on lihtsasti teostatav ja tõhus värbamisemeetod vabatahtlike kaasamiseks. Seda põhimõtet rakendab Toidupank toidukogumispäevade kampaanias, kui toidupoe külastajatele ulatatakse annetamiseks oodatud kaupade nimekiri. Putnam (2000 p 129): Kui vabatahtlikelt küsitakse, kuidas nad oma konkreetse tegevusega alustasid, on kõige levinum vastus: „Keegi palus mind.“ Vastupidi, kui potentsiaalsetelt veredoonoritelt küsitakse, miks nad ei ole verd annetanud, on kõige sagedasem vastus: „Keegi ei ole palunud.“

COM-B mudeli vaates mõjutab isiklik kutse eelkõige **sotsiaalse võimaluse** ja **motivatsiooni** komponenti: inimene saab konkreetse signaali, et tema panust oodatakse, ning panustamine muutub sotsiaalselt nähtavaks ja isiklikult tähenduslikuks. Praktiliselt võiksid

vabatahtlikke kaasavad organisatsioonid kasutada süsteemsemalt olemasolevate vabatahtlike võrgustikke, näiteks paludes igal aktiivsel vabatahtlikul kutsuda kaasa üks uus inimene või pakkudes valmis sõnumipõhju, mida vabatahtlikud saavad oma tuttavatele edastada.

“Vabatahtlik tööamps” - tuues paralleeli tööampsudega, võib püüda kaasata vabatahtlikke väikeste ühekordsete panustamistega positiivse kogemuse andmiseks panustajatele ja seeläbi laiendada oma kontaktivõrgustiku. Vabatahtlik tööamps sobitub hästi kasvava mikrovabatahtlikkuse suundumusega Eestis ja Euroopas.

COM-B vaates mõjutab v abatahtlik tööamps eelkõige “füüsilist võimalust ja võimekust”: panustamine muutub ajaliselt jõukohasemaks, konkreetsemaks ja vähem hirmutavaks. See võib sobida eriti hästi inimestele, kellel on küll soosiv hoiak vabatahtliku tegevuse suhtes, kuid kelle jaoks pikaajaline roll tundub liiga siduv või ajamahukas. Organisatsioonid võiksid kirjeldada vabatahtlikke ülesandeid lühikeste moodulitena, näiteks „aita kaks tundi üritusel“, „tee üks kõne“, „jaga kampaaniat“, „paki annetusi ühe vahetuse jooksul“ või „aita kujundada üks plakat“.

Laiapõhjaline kampaania "Igaüks saab aidata", mis rõhutab panustamisvõimaluste rohkust, paindlikkust ja igaühele jõukohase rolli leidmise võimalust. Siinkohal toon paralleeli kaitseväge õppuse Siil deviisiga “Iga okas loeb”, mis samamoodi rõhutab väikeste panuste olulisust suurte tulemuste saavutamisel.

COM-B mudeli järgi mõjutab selline kampaania eelkõige refleksiivset motivatsiooni: see aitab tugevdada usku, et inimese panus on oluline ja jõukohane. Samal ajal võib kampaania mõjutada ka sotsiaalset võimalust, kui vabatahtlikkus muutub avalikus ruumis nähtavamaks ja sotsiaalselt normatiivsemaks. Kampaania võiks olla eriti kasulik juhul, kui soovitakse laiendada potentsiaalsete vabatahtlike ringi ning vähendada arusaama, et vabatahtlik tegevus eeldab suurt ajakulu, erioskusi või püsivat kuulumist organisatsiooni.

Kitsas kampaania "Vabatahtlik on minu kanglane", mille eesmärk oleks teha vabatahtliku panuse mõju nähtavaks konkreetsete lugude kaudu. Kampaania võiks esile tõsta vabatahtlikke, abisaajaid või olukordi, kus vabatahtliku panus on aidanud lahendada mõne kogukondliku probleemi. Selline lähenemine võib olla mõjusam kui üldine üleskutse, sest konkreetne lugu aitab inimesel paremini mõista panuse tähendust ja emotsionaalset väärtust.

Kuigi uuring tuvastas mõningaid sotsiaaldemograafilisi erinevusi hoiakutes ja panustamises, siis need ei ole suured, ja võib väita, et vabatahtlikud ei ole kindlate sotsiaaldemograafiliste omadustega stereotüübid vaid pigem läbilõige ühiskonnast. Seetõttu võib vabatahtlike värbamiseks sobida nii laiapõhjaline, universaalne kommunikatsioon ja kampaaniad kui ka piiritletud sihtgrupile või kindlale aktsioonile suunatud

värbamiskampaania. Mõlema pakutud kampaania teostamine nõuab teatavaid kompetentse kampaania läbimõeldud kommunikatsiooni professionaalseks loomiseks ja rahalisi ressursse selle levitamiseks. On võimalik, et organisatsioonides on sellise kompetentsiga vabatahtlikud olemas ja heategevuslikule kampaaniale võib olla lihtsam saada sponsori korras soodsama hinnaga või tasuta reklaampinda.

COM-B vaates mõjutaks kitsamad kampaaniad eelkõige automaatset ja refleksiivset motivatsiooni: lood tekitavad emotsionaalset seotust, suurendavad panuse tähenduse tajumist ja võivad vähendada küünilisust. Käesoleva uuringu tulemused näitasid, et küüniline suhtumine seostus madalama kaasatusega, mistõttu võivad usaldust ja mõju nähtavust suurendavad sõnumid olla praktiliselt olulised.

Vabatahtlike panuse tunnustamine kogukonna tasandil. Selle meetme otsustav kaaluks on kohaliku võimu esindajatel ja nende suhtumisel vabatahtlike organisatsioonidesse ja heategevusse. Pean silmas kohaliku omavalitsuse organisatsiooni, kelle toetus vabatahtlike organisatsioonidele võib olla arvestatava mõjuga mitmel suunal. Rahalise toetuse kõrval saab omavalitsus vabatahtlikkuse kasvule kaasa aidata ka mitterahaliste või väheseid rahalisi ressursse nõudvate tegudega. Näiteks ruumide ja omavalitsuse kommunikatsioonikanalite tasuta kasutamise võimaldamine ja vabatahtlike organisatsioonide tegevust ja mõju kogukonnas esile tõstes ning vabatahtlikke tunnustades. See saadab kogukonnale sõnumi, et heategevuslik panustamine on enam kui õhinapõhiste vabatahtlike “oma asja ajamine”. Eeldades, et kohalikel omavalitsustel on piisav hulk administratiivtöötajaid ja vabatahtlike toetamine ei nõua isegi igapäevast regulaarset tööd, hindan, et selle meetme teostatavus ja kvaliteet sõltuvad peamiselt omavalitsusjuhtide hoiakutest ja väärtustest.

COM-B mudelis mõjutab tunnustamine eelkõige sotsiaalset võimalust ja motivatsiooni. Kui vabatahtlikke nähakse kogukonnas väärtustatud ja tunnustatud inimestena, võib see tugevdada vabatahtliku identiteeti, kuuluvustunnet ja soovi panustada.

Heategevuse ja **vabatahtliku panustamise kui elustiili osa** juurutamine noortetöösse. Kooli pidajana on kohalikul omavalitsusel võim ja võimalus läbi haridussüsteemi kujundada noorte maailmapilti. Vabatahtliku töö harjumuse juurutamine lapse- ja koolieas võib kujundada uue põlvkonna väärtusi ja kodanikusiduse hoiakuid, mis omakorda on seotud vabatahtliku panustamisega.

COM-B mudeli kohaselt mõjutab see lahendus eelkõige **motivatsiooni**, kuid ka **võimekust**, sest noored õpivad, kuidas vabatahtlik tegevus toimib, milliseid rolle on võimalik täita ja kuidas kogukondlik panus võib olla seotud nende väärtuste ja identiteediga. Flanagan

ja Levine'i (2010, p. 160) käsitluse kohaselt kujunevad just noorukieas ja varases täiskasvanueas väärtused ja hoiakud, mis suunavad edasist kodanikukäitumist.

Lahenduste võimaliku mõju mõõtmine

Lahendusvõimaluste mõju hindamisel on oluline eristada sekkumise ulatust, tegelikku käitumuslikku muutust, hoiakute muutust ning osalemiskogemuse kvaliteeti. Kuna käesoleva töö tulemused näitasid, et vabatahtlik panustamine on seotud eelkõige kodanikusiduse hoiakute, küünilisuse madalama taseme ning sotsiaalse ja kogukondliku kontekstiga, ei piisa üksnes vabatahtlike arvu loendamisest. Mõju hindamisel tuleks mõõta ka seda, kas sekkumine muudab vabatahtliku panustamise nähtavamaks, lihtsamini alustatavaks, sotsiaalselt kutsuvamaks ja osaleja jaoks tähenduslikumaks. Pakutud lahendused koos võimalike mõõdikute kirjeldustega on toodud tabelis 5.

Käitumuslike mõõdikutena sobivad vabatahtlike arv, esmakordsete vabatahtlike arv, panustatud kordade ja tundide arv, panustamisviiside mitmekesisus, panustamisvaldkondade arv ning regulaarsete panustajate osakaal. Lisaks tuleks hinnata vabatahtlike püsivust ajas, näiteks kordusosalemist 3, 6 või 12 kuu jooksul.

Hoiakuliste ja mehhanismimõõdikutena võiks kasutada kodanikusiduse hoiakute ja käitumise skoori, soosiva ja küünilise suhtumise näitajaid, tajutud panuse mõjusust, teadmisi panustamisvõimaluste kohta ning tajutud sisenemisläve. Kuna mitme lahendusettepaneku keskmeks on isiklik kutse ja osalemisvõimaluste lihtsustamine, tuleks mõõta ka seda, kui paljud osalejad jõudsid vabatahtliku tegevuseni isikliku kutse kaudu ning kui lihtsaks nad hindasid esmast liitumist.

Osalemiskogemuse kvaliteedi hindamiseks sobivad vabatahtlike rahulolu, rolli selgus, juhendamise kvaliteet, tajutud tunnustatus, kuuluvustunne ning valmisolek uuesti panustada või kutsuda kaasa teisi. Kogukonna ja organisatsiooni tasandil saab jälgida vabatahtlike abil ellu viidud tegevuste arvu, kogutud annetuste mahtu, abisaajate arvu, organisatsiooni hinnangut vabatahtlike kaasamise lihtsusele ning kogukonnaliikmete tajutud kaasatust.

Tabel 5*Mõõdikud lahenduste kaupa*

Lahendus	Esmane tulemusnäitaja	Mehhanismimõõdik	Pikem mõju
Isiklik kutse	Kutse kaudu liitunute arv	„Mind kutsuti isiklikult osalema“; tajutud ootus panustada	Kordusosalemine; uute vabatahtlike püsivus
Vabatahtlik tööamps	Tööampsudel osalenute arv	Tajutud lihtsus ja rolli selgus	Tööampsust regulaarsemaks vabatahtlikuks liikumine
„Igaüks saab aidata“	Kampaania märgatavus ja registreerumised	Tajutud jõukohasus; teadmine, kuidas alustada	Panustajate arvu ja mitmekesisuse kasv
„Vabatahtlik on minu kangelane“	Kampaania kaasatus, jagamised, reaktsioonid	Tajutud panuse mõjus; küünilisuse vähenemine	Positiivsemad hoiakud ja suurem valmisolek panustada
KOV-i tunnustus	Kajastuste ja tunnustatud vabatahtlike arv	Tajutud tunnustatus; kogukondlik norm	Vabatahtliku identiteedi ja kogukondliku kuuluvuse tugevnemine
Noortetöö ja haridus	Korraldatud projektide arv Osalenud noorte arv	Kodanikusidususe hoiakud; esmane positiivne kogemus	Hilisem vabatahtlik osalus ja kodanikusidususe kasv

Tehisintellekti kasutuse deklaratsioon

Selle uurimistöö koostamisel on kasutatud generatiivse tehisintellekti rakendust Microsoft 365 Copilot abivahendina tõlkimiseks, täiendavate allikate leidmise lihtsustamiseks, kriitilise tagasiside küsimiseks, terminite tõlgendamiseks ja õigekirja kontrollimiseks.

Töö analüüs, tulemused ja järeldused põhinevad autori iseseisval uurimistööl ning autor vastutab täielikult töö sisu eest.

VIITED

- Akoglu, H. (2018). User's guide to correlation coefficients. *Turkish Journal of Emergency Medicine*, 18(3), 91–93. <https://doi.org/10.1016/j.tjem.2018.08.001>
- Doolittle, A., & Faul, A. C. (2013). Civic engagement scale. *SAGE Open*, 3(3). <https://doi.org/10.1177/2158244013495542>
- Eesti Keele Instituut. (2025). *Kodanikaktiivsus*. Sõnaveeb.
- Ehrlich, T. (Ed.). (2000). *Civic responsibility and higher education*. Oryx Press.
- Flanagan, C., & Levine, P. (2010). Civic engagement and the transition to adulthood. *The Future of Children*, 20(1), 159–179. <https://doi.org/10.1353/foc.0.0043>
- Haridus- ja Teadusministeerium. (2021). *Noortevaldkonna arengukava 2021–2035*. <https://www.hm.ee/et/strateegia/noortevaldkonna-arengukava-2021-2035>
- Hustinx, L., & Lammertyn, F. (2003). Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. *VOLUNTAS International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14(2), 167–187. <https://doi.org/10.1023/a:1023948027200>
- Kasearu, K., Kass, K., Linno, M., & Trumm, A. (2026). *Vabatahtlikud ja vabatahtlikkus Eestis: Hetkeolukord ja tulevikväljavaated*. Tartu Ülikool.
- Käger, M., Lauring, M., Pertšjonok, A., Kaldur, K., & Nahkur, O. (2019). *Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018*. Balti Uuringute Instituut.
- Lagerspetz, M. (2007). *Kodanikuühiskonna lühisõnastik* (3., täiendatud trükk). Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit.

- Michie, S., van Stralen, M. M., & West, R. (2011). The behaviour change wheel: A new method for characterising and designing behaviour change interventions. *Implementation Science*, 6(1), 42. <https://doi.org/10.1186/1748-5908-6-42>
- Politsei- ja Piirivalveamet. (2026, veebruar 23). *Abipolitseinike panus kasvas: 2025. aastal üle 171 000 tunni siseturvalisuse heaks*.
<https://www.politsei.ee/et/uudised/abipolitseinike-panus-kasvas-2025-aastal-uele-171-000-tunni-siseturvalisuse-heaks-13304>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
- Päästeamet. (2025). *Vabatahtlikud päästjad 2025: kokkuvõte*.
<https://www.rescue.ee/files/Analüüsid/2025-vabatahtlikud-kokkuvote.pdf>
- Siseministeerium. (2021). *Sidusa Eesti arengukava 2021–2030*.
https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/documents/2021-11/SIDUSA%20EESTI%20ARENGUKAVA_1611.pdf

LISAD

- Lisa 1 *Civic Engagement Scale* eestindamine
- Lisa 2 Ankeedi levitamise kanalid
- Lisa 3 Magistritöö küsimustik „Kogukonda panustamine ja vabatahtlik tegevus“
- Lisa 4 Vabatahtlikku tegevusse suhtumise uuriv faktoranalüüs
- Lisa 5 Koondskooride kirjeldav statistika ja sisemine kooskõla
- Lisa 6 Elukohaga seotud erinevused

Lisa 1

Kodanikusiduse skaala, i.k. *Civic Engagement Scale* (Doolittle & Faul, 2013) eestindamine.

Esmalt tõlkisid skaala inglise keelest eesti keelde kaks isikut: ka varem mõõtevahendite eestindamisega tegelenud psühholoog ja teadlane ning käesoleva töö autor, vabatahtliku töö valdkonna spetsialist. Tõlkimisel pöörati tähelepanu keelelisele täpsusele, konstrukti sisulisele vastavusele ja sobivusele Eesti konteksti. Küsimuste sõnastamisel pöörati tähelepanu terminoloogia arusaadavusele ja sobivusele Eesti sotsiaalses ja kultuurilises kontekstis. Näiteks fraas “*feeding the poor and the hungry*”, mis on tugevalt juurdunud piibellikus ja kristlikus traditsioonis asendati neutraalsema fraasiga “puudust kannatavad inimesed”. Seejärel viis sõltumatu inglise keele pädevusega isik (inglise filoloog) läbi tagasitõlke inglise keelde. Originaal- ja tagasitõlke versioonide võrdlemisel tuvastatud erinevused arutati läbi ning vajadusel korrigeeriti eestikeelset versiooni. Edasi kaasati lisaks veel mitmed nii eesti kui inglise keelt valdavad isikud kommentaaride saamiseks ning korrigeeriti eestikeelset versiooni veelkord (tabel 1.1).

Tabel 1.1*Kodanikusidususe suhtumise ja käitumise alajaotuse väidete tõlge*

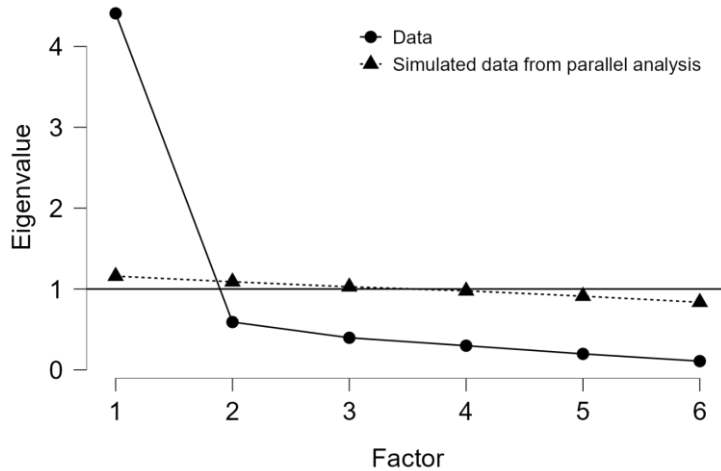
Attitude item	Suhtumise väide
1. I feel responsible for my community.	Tunnen vastutust oma kogukonna ees
2. I believe I should make a difference in my community.	Usun, et minu panus võiks kogukonnas midagi muuta
3. I believe that I have a responsibility to help the poor and the hungry.	Tunnen kohustust aidata puudust kannatavaid inimesi
4. I am committed to serve in my community.	Tegutsen meeleldi kogukonna heaks
5. I believe that all citizens have a responsibility to their community.	Arvan, et kõik kodanikud peaksid oma kogukonnale midagi tagasi andma
6. I believe that it is important to be informed of community issues.	Minu arvates on oluline kogukonna teemadega kursis olla
7. I believe that it is important to volunteer.	Minu arvates on vabatahtlik tegevus oluline
8. I believe that it is important to financially support charitable organizations.	Minu arvates on heategevusorganisatsioonide rahaline toetamine oluline
Behavior item	Käitumuslik väide
1. I am involved in structured volunteer position(s) in the community.	Mul on heategevusorganisatsioonis püsiv roll
2. When working with others, I make positive changes in the community	Koos(töös) teiste vabatahtlikega aitan kogukonnas positiivseid muutusi luua
3. I help members of my community	Aitan oma kogukonna liikmeid
4. I stay informed of events in my community.	Olen kursis oma kogukonnas toimuvaga
5. I participate in discussions that raise issues of social responsibility	Osalen sotsiaalse vastutuse teemasid käsitlevates aruteludes
6. I contribute to charitable organizations within the community.	Panustan kogukonna heategevusorganisatsioonidesse

Skaala psühhomeetrilisi omadusi (faktorstruktuur ja sisemine kooskõla) hinnati käesoleva uuringu andmetel, mis võimaldas kontrollida eestindatud versiooni sobivust Eesti valimis.

Kodanikusiduse skaala eestindamisprotsessis viisin skaala hoiakute ja käitumise alamjaotuste faktorstruktuuri hindamiseks ja originaalskaalaga võrdlemiseks läbi eraldi uurivad faktoranalüüsid kaldnurkse pööramisega (*oblimin*). Eraldi analüüsid olid põhjendatud, kuna alaskaalades kasutati erinevaid vastamisskaalasisid (hoiakute puhul nõustumine ja käitumine puhul sagedus). Mõlema alamjaotuse *Scree plot*'i ja paralleelanalüüsi tulemused (vt joonised 1.1 ja 1.2) kinnitavad ühefaktorilist lahendust, kuna ainult esimese faktori omaväärtus ületas juhuslikult genereeritud andmete vastava väärtuse. Uuriva faktoranalüüsi tulemused (vt tabelid 1.2 ja 1.3) näitasid, et nii kodanikusiduse hoiakute kui kodanikusiduse käitumise alaskaalade väited moodustavad ühtsed konstruktid.

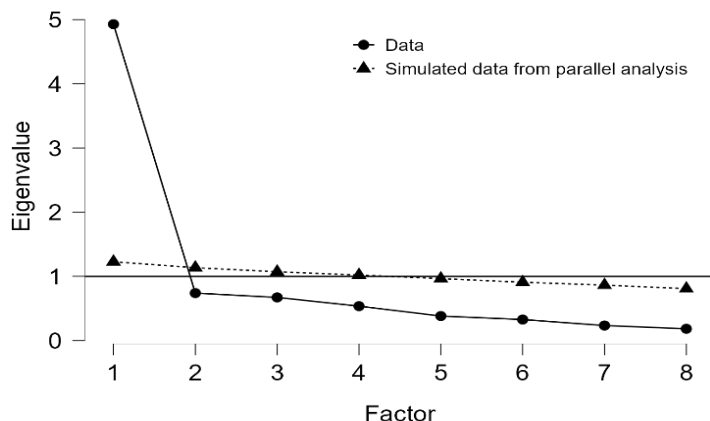
Joonis 1.1

Kodanikusiduse hoiakute alaskaala uuriva faktoranalüüsi omaväärtuse joonis

Joonis 1.2

Kodanikusidususe käitumise alaskaala uuriva faktoranalüüsi omaväärtuse joonis

Mudeli sobivuse testid olid statistiliselt olulised. kodanikusidususe hoiakute korral $\chi^2 = 219.562$, $df = 20$, $p < .001$ ja kodanikusidususe käitumise puhul $\chi^2 = 198.796$, $df = 9$, $p < .001$. Mõlema alaskaala puhul laadusid kõik väited tugevalt ühele faktorile, faktorlaadungid jäid hoiakute skaala puhul vahemikku 0,62-0,87 ja käitumise puhul vahemikku 0,75–0,93. See viitab heale seosele iga väite ja latentse konstrukti vahel. Kodanikusidususe hoiakute puhul seletab koondfaktor 56,4% kogu väidete variatsioonist. Kodanikusidususe käitumise alamjaotuse puhul 68,4% kogu variatsioonist. Neid võib pidada sotsiaalteaduste kontekstis heaks tulemuseks. Skaalade sisemised usaldusväärsused osutus samuti kõrgeks. Kodanikusidususe hoiakute puhul (Cronbach $\alpha = 0.9$; 95% CI [0.876, 0.918]) ja kodanikusidususe käitumise puhul (Cronbach $\alpha = 0.91$; 95% CI [0.894, 0.923]), mis kinnitab väidete omavahelist kooskõla ja mõõtevahendi usaldusväärsust.

Tabel 1.2

Kodanikusidususe hoiakute väidete faktorlaadungid, keskmised ja standardhälbed

Väide	M	SD	Faktorlaadung	Unikaalsus
Minu arvates on vabatahtlik tegevus oluline	5.82	1.31	.87	.25
Tegutsen meeleldi kogukonna heaks	5.13	1.42	.84	.30
Usun, et minu panus kogukonda on oluline	5.24	1.34	.77	.41
Minu arvates peaksid kõik kodanikud panustama ühiskonda	5.29	1.36	.75	.43
Tunnen vastutust oma kogukonna ees	5.08	1.39	.75	.44

Väide	M	SD	Faktorlaadung	Unikaalsus
Minu arvates on oluline kogukonna teemadega kursis olla	5.54	1.35	.72	.48
Tunnen kohustust aidata puudust kannatavaid inimesi	4.68	1.59	.66	.57
Minu arvates on heategevusorganisatsioonide rahaline toetamine oluline	5.45	1.47	.62	.62

Märkus. M = keskmine; SD = standardhälve. Faktoranalüüs viidi läbi oblimin-pööramisega.

Tabel 1.3

Kodanikusidususe käitumise skaala väidete kirjeldav statistika ja faktorlaadungid

Väide	M	SD	Faktorlaadung	Unikaalsus
Koostöös teiste vabatahtlikega aitan kogukonda	4.25	2.15	.93	.14
Aitan oma kogukonna liikmeid	4.56	1.89	.89	.21
Panustan kogukonna heategevusorganisatsioonidesse	4.16	2.09	.81	.34
Mul on heategevusorganisatsioonis püsiv roll	3.80	2.36	.81	.35
Osalen sotsiaalse vastutuse teemasid käsitlevates tegevustes	3.32	1.94	.77	.41
Olen kursis oma kogukonnas toimuvaga	4.70	1.65	.75	.43

Märkus. M = keskmine; SD = standardhälve. Faktoranalüüs viidi läbi oblimin-pööramisega.

Kokkuvõttes kinnitavad faktoranalüüsi tulemused, et nii kodanikusidususe hoiakute kui ka kodanikusidususe käitumise alamjaotused on usaldusväärsed ja ühemõõtmelised mõõdikud, mida saab kasutada edasistes analüüsides koondskooridena.

Kodanikusidususe hoiakute ja käitumise alajaotuste vahelist seost hindasin parameetrilise korrelatsioonianalüüsi abil, kasutades Pearsoni korrelatsioonikordajat (r). Tulemused näitasid statistiliselt olulist positiivset seost kahe konstrukti vahel ($r = 0.607$, $p < .001$). See on mõõduka tugevusega, viidates sellele, et positiivsemad hoiakud kodanikuaktiivsuse suhtes on seotud suurema tõenäosusega osaleda vabatahtlikus tegevuses kogukonna heaks.

Lisa 2

Tabel 2.1

Magistritöö küsimustiku levitamise kanalid, sihtrühm ja potentsiaalne leviulatus

Kanal	Peamiselt vabatahtlikele suunatud kanal	Potentsiaalne leviulatus
Autori isiklikud sotsiaalmeediakontod	ei	600
Autori tööandja sisekommunikatsioonikanalid	ei	150
Tartu Ülikooli svph.kuulutus siselist	ei	630
Pirita kogukonnagrupp Facebook'is	ei	17200
Politsei- ja Piirivalveameti sisekommunikatsioonikanal	ei	4500
Cats Help MTÜ sotsiaalmeediakanalid	jah	18000
Kurrmäu MTÜ Facebook'i leht	jah	7300
Peaasi MTÜ	jah	70
Jazzkaare vabatahtlike meililist	jah	100
Kaitseliidu ida malevkonna sisekommunikatsioonikanal	jah	188
Abipolitseinike Kogu meililist	jah	1280
Vabatahtlike päästjate sisekommunikatsioonikanal	jah	2400

Lisa 3

Küsimustik

Hea vastaja!

Oled väga oodatud uuringus osalema, kui oled vähemalt 18-aastane.

Selle küsimustiku eesmärk on paremini mõista, kuidas inimesed suhtuvad kogukondade heaks tegutsemisse ning millised kogemused ja tegurid on seotud erinevate panustamise viisidega.

Küsimustik käsitleb inimeste suhtumist ja kogemusi seoses kogukondliku ja vabatahtliku tegevusega. Vastama on oodatud kõik inimesed, sõltumata sellest, kas nad osalevad traditsioonilises vabatahtlikus tegevuses või mitte.

Inimesed panustavad oma kogukonda väga erineval viisil – näiteks aidates teisi, olles igapäevastes olukordades hooliv ja toetav, osaledes ühistes ettevõtmistes või tehes keskkonda hoidvaid valikuid. Küsimustiku teises pooles on seetõttu toodud mitmesuguseid tegevusi, et igaüks leiaks nende seast endale tuttavaid panustamise viise.

Küsimustikus ei ole õigeid ega valesid vastuseid. Palume vastata ausalt, lähtudes oma kogemustest ja arvamustest. Kõik vastused on väärtuslikud, olenemata sellest, kui palju või millisel viisil inimene kogukondlikus tegevuses osaleb. Ankeedis on 5 küsimusteplokki ning selle täitmine võtab aega vaid u 10 minutit.

Küsimustik on osa Tartu Ülikooli psühholoogia instituudi rakendusliku käitumisteaduse magistritööst, mida juhendab Kariina Laas, PhD.

Küsimustik on anonüümne ning osalemine on vabatahtlik. Vastuseid kasutatakse ainult teaduslikul eesmärgil koondkujul üldistatuna. Sul on õigus küsimustiku täitmine igal ajal katkestada.

Olen väga tänulik, kui leiad aega vastata.

Küsimuste korral palun kirjuta kristiina@ut.ee.

Suur tänu osalemise eest!

Olen nõus küsimustikule vastama

Jah

Ei

1. Taustaküsimused**Sugu**

Naine

Mees

Muu

4. Ei soovi vastata**Rahvus**

Eestlane

Venelane

Muu rahvus

Vanusegrupp

18-29 aastat

30-44 aastat

45-64 aastat

65 või vanem

Haridustase

Põhiharidus või lõpetamata põhiharidus

Keskharidus / gümnaasiumiharidus

Kutseharidus

Kõrgharidus

Praegune perestaatus

Abielus / kooselus /püsisuhtes

Ei ole püsisuhtes

Ei soovi vastata

Palun märgi kuni 26-aastaste ülalpeetavate laste arv**Töine staatus. Palun märgi kõik sobivad:**

Töötan täistööajaga

Töötan osalise tööajaga

Vabakutseline / projektipõhine töötaja

Ettevõtja / Füüsilisest isikust ettevõtja

Õpilane / üliõpilane

Töötu

Vanemapuhkusel (lapsehoolduspuhkusel)

Pensionär

Kui töötad, siis milline on Su positsioon? Palun märgi kõik sobivad.

Lihttööline

Oskustööline / tehnik

Spetsialist / tippspetsialist

Juht / tippjuht

Ettevõtja (äriühingu omanik või osanik)

Kaitseväge teenistuja

Ei tööta

Muu

Peamine elukoht piirkonna järgi

Põhja-Eesti: Harjumaa, sh Tallinn

Lääne-Eesti: Hiiu, Lääne, Pärnu, Saare maakonnad

Kesk-Eesti: Järva, Lääne-Viru, Rapla maakonnad

Kirde-Eesti: Ida-Viru maakond

Lõuna-Eesti: Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi, Võru maakonnad

Väljaspool Eestit

Elukoht asula suuruse järgi

Maal / hajaasutuses

Väikelinnas / äärelinnas

Suuremas linnas

Palun hinda, kui rahul Sa, arvestades kõiki asjaolusid, üldiselt oma elu erinevate valdkondadega oled.

Skaala: 1- üldse pole rahul...10- olen väga rahul

Rahulolu eluga üldiselt

Majanduslik olukord

Töö

Vaba aeg

Tervis

Peresuhted

Süprussuhted

Suhtumine heategevusse ja vabatahtlikku tegevusse

Skaala: 1- ei nõustu üldse...7- nõustun täielikult

Vabatahtlik panustamine on arenenud ühiskonna loomulik osa

Vabatahtlike kaasamine tõstab ühiskondlike teenuste kvaliteeti

Vabatahtlik tegevus loob inimestele võimalusi ühiskonnaelus aktiivselt kaasa lüüa.

Ilma vabatahtlike panustamiseta võivad mõned ühiskonnas vajalikud teenused osutamata jääda

Vabatahtlik tegevus aitab lahendada probleeme, millega riik või omavalitsus alati toime ei tule.

Keegi ei peaks teistele midagi tasuta andma või tegema

Riik peaks ühiskondlikke probleeme lahendama ise, mitte lootma inimeste vabatahtlikule panusele.

2. Kodanikusidususe skaala (Civic Engagement Scale)

Selles kaheosalises küsimusteplokis uuritakse kogukondliku aktiivsusega seotud hoiakuid ja tegutsemist.

Küsimustes kasutatakse mõistet *kogukond*, mis võib eri inimeste jaoks tähendada erinevaid grupe – näiteks geograafilist piirkonda, kutse- või huvialavõrgustikku, ühiste väärtuste või identiteediga rühma või mõne olukorra või eesmärgiga seotud grupe. Palun vastates mõelda just sellele kogukonnale või kogukondadele, mis on Sinu jaoks kõige tähenduslikumad.

Kodanikusidususe skaala 1. osa

Allpool on kaheksa väidet, mille eesmärk on uurida kodanikualgatusega seotud hoiakuid. Käesoleva uuringu kontekstis on kodanikualgatusega seotud hoiakud määratletud kui isiklikud uskumused, mis puudutavad inimese enda osalust oma kogukonnas ning tema võimet selles kogukonnas muutusi esile kutsuda.

Palun märgi, mil määral Sa iga väitega nõustud või ei nõustu.

Skaala: 1- ei nõustu üldse...7- nõustun täielikult

Tunnen vastutust oma kogukonna ees

Usun, et minu panus võiks kogukonnas midagi muuta

Tunnen kohustust aidata puudust kannatavaid inimesi

Tegutsen meeeldi kogukonna heaks

Arvan, et kõik kodanikud peaksid oma kogukonnale midagi tagasi andma

Minu arvates on oluline kogukonna teemadega kursis olla

Minu arvates on vabatahtlik tegevus oluline

Minu arvates on heategevusorganisatsioonide rahaline toetamine oluline

Kodanikusidususe skaala 2. osa

Alljärgneva kuue väite eesmärk on uurida käitumisi, mis viitavad kodanikusidususe tasemele. Kodanikusidususega seotud käitumised on määratletud kui tegevused, mille kaudu inimene püüab aktiivselt panustada ja oma kogukonnas muutusi esile kutsuda.

Palun märgi, kui sageli oled järgnevates tegevustes osalenud.

Skaala: 1- mitte kunagi ... 7- alati

Mul on heategevusorganisatsioonis püsiv roll

Koos(töös) teiste vabatahtlikega aitan kogukonnas positiivseid muutusi luua

Aitan oma kogukonna liikmeid

Olen kursis oma kogukonnas toimuvaga

Osalen sotsiaalse vastutuse teemasid käsitlevates aruteludes

Panustan kogukonna heategevusorganisatsioonidesse

3. Kogemus vabatahtlikuna

Selles plokis on küsimused Sinu kogemuste kohta vabatahtlikuna tegutsemisel. Sulgudes on toodud vaid mõned ilmestavad näited.

Millistes valdkondades oled vabatahtlikuna või heategevuslikult panustanud? Palun märgi kõik sobivad.

Olen abipolitseinik

Olen vabatahtlik päästja

Muu korrakaitse/turvalisus/julgeolek (nt kaitseliit, kodukaitse, Ukraina toetamine jms)

Sotsiaalvaldkond (nt kodutute abistamine, Toidupank; suurperede, puudustkannatavate või puudega isikute aitamine vms)

Tervis (nt haiglate või patsientide toetusfondid, doonorlus, Pardiiralli, Kingitud Elu, Ööhaldjad jms)

Vaimne tervis (nt Peaasi vabatahtlik, tugiliinid, Jututaja jms)

Haridus ja noorsootöö (nt haridsuialgatused, noorte toetamine, sh stipendiumid ja mentorlus, Operation LifeSaver jms)

Loodushoid või loomakaitse (nt loomade varjupaigad, looduskaitse, keskkonnaalgatused vms)

Sport (nt sportlaste, spordiklubide, EOK jms toetamine, vabatahtlik spordiüritustel vms)

Kultuur ja kogukonnaüritused (nt festivalid, talgud, kogukonna üritused jms)

Poliitiline või ühiskondlik kodanikualgatus (kampaniad, ühiskondlikud algatused jms)

Ma pole veel sellistes valdkondades panustanud

Muu

Millistel viisidel oled panustanud teiste inimeste või kogukonna heaks? Loetelus on lisaks traditsioonilistele vabatahtlikele tegevustele ka muud elulised tänuväärt vabatahtlikud panustamised. Palun märgi kõik sobivad.

Olen annetanud raha

Olen annetanud asju või muid materiaalseid vahendeid v.a. raha

Olen panustanud oma aega

Olen jaganud oma teadmisi või oskusi (nt nõustamine, õpetamine, mentorlus)

Olen jaganud infot või toetanud ühiskondlikke algatusi sotsiaalmeedias

Olen andnud tagasisidet või teinud ettepanekuid kogukonna või ühiskonna paremaks toimimiseks

Olen osalenud talgutel või kogukonna ühistes ettevõtmistes (nt ehitus- ja koristustalgud)

Olen oma kasutatud asju taaskasutusse suunanud

Olen laenanud või jaganud oma vahendeid teistega (nt tööriistad, transport)

Olen tegutsenud keskkonnasäästlikult (sorteerin jäätmeid, väldin liigseid autosõite jms)

Olen aidanud naabreid või kogukonnaliikmeid igapäevastes olukordades

Olen teiste inimeste kaitseks välja astunud

Olen teiste inimeste vastu üldiselt hooliv ja toetav oma igapäevases käitumises

Olen aidanud loomi või linde

Olen (olen olnud) veredoonor

Olen teinud tahteavalduse elundidoonorluseks

Ma pole veel sellistel viisidel panustanud

Muu

Heategevusse panustamise sagedus üldiselt

Regulaarselt iga kuu

1-2 korda kvartalis

1-3 korda aastas

Ebaregulaarselt, vastavalt võimalustele

Heategevusse panustamise viis. Palun märki kõik sobivad.

Eraisikuna, oma näo ja nimega

Eraisikuna anonüümselt

Mulle kuuluva ettevõtte kaudu

Muu

Mis on Sind mõjutanud panustama? Palun märki kõik sobivad.

Isiklik kogemus abivajajana või abivajaja lähedasena

Lähedase/sõbra eeskuju

Märkasin üleskutset või korjanduskasti

Sain kutse osaleda heategevuskampanias või abivajaja otsene palve

Tunnen, et nii on õige teha

Ma pole veel panustanud

Muu

Suur tänu Sulle vastamise eest!

Täna teid kõiki, et jagasite oma mõtteid ja kogemusi kogukonda panustamise teemadel! Iga vastus aitab paremini mõista, kuidas inimesed kogukondlikku tegutsemist tajuvad ja millised tegurid sellega seotud on.

Kui oled uuringu tulemustest huvitatud, siis palun saada mulle e-kiri aadressile kristiinasaik@ut.ee. Jagan magistritöö tulemusi juunikuu jooksul.

Aitäh Sulle veel kord!

Kristiina Saik

Lisa 4

Vabatahtlikku tegevusse suhtumise uuriv faktoranalüüs

Suhtumist heategevusse ja vabatahtlikku tegevusse mõõtvatele väidetele viisin läbi uuriva faktoranalüüsi. Eristus kaks hoiakudimensiooni, millele võiks anda nimed vastavalt soosiv hoiak ja küüniline hoiak (vt tabel 4.1). Esimene faktor koondas väited, mis väljendavad vabatahtliku tegevuse ühiskondlikku väärtust ja kasulikkust, faktorlaadungid jäid vahemikku 0,676 – 0,783. Teine faktor koondas kaks väidet, mis kajastasid pigem kriitilisi hoiakuid vabatahtliku panustamise suhtes, faktorlaadungid olid vastavalt 0,662 ja 0,576.

Kahefaktoriline lahendus seletas kokku 50.5% väidete varieeruvusest. Soosiva hoiaku faktor seletas 39.3% ja küünilise hoiaku faktor 11.2% varieeruvusest. Faktorite omaväärtused olid vastavalt 3,203 ja 1,382. Mudeli hii-ruut test oli statistiliselt oluline, $\chi^2(8) = 108.56$, $p < .001$, mis viitab sellele, et mudeli sobivus ei ole ideaalne. Seda tulemust tuleb suuremate valimite puhul tõlgendada ettevaatlikult, samuti seetõttu, et teine faktor põhineb ainult kahel väitel.

Tabel 4.1

Suhtumist heategevusse ja vabatahtlikku tegevusse mõõtvate väidete uuriva faktoranalüüsi tulemused

Väide	Faktor 1: Positiivne hoiak	Faktor 2: Küüniline hoiak	Unikaalsus
Vabatahtlik tegevus loob inimestele võimalusi ühiskonnaelus aktiivselt kaasa lüüa.	0.783	–	0.379
Vabatahtlik panustamine on arenenud ühiskonna loomulik osa	0.763	–	0.411
Vabatahtlike kaasamine tõstab ühiskondlike teenuste kvaliteeti	0.762	–	0.414
Vabatahtlik tegevus aitab lahendada probleeme, millega riik või omavalitsus alati toime ei tule	0.713	–	0.495

Väide	Faktor 1: Positiivne hoiak	Faktor 2: Küüniline hoiak	Unikaals us
Ilma vabatahtlike panustamiseta võivad mõned ühiskonnas vajalikud teenused osutamata jääda	0.676	–	0.544
Keegi ei peaks teistele midagi tasuta andma või tegema	–	0.662	0.551
Riik peaks ühiskondlikke probleeme lahendama ise, mitte lootma inimeste vabatahtlikule panusele	–	0.576	0.670

Märkused. Kuvatud on *promax*-pööratud faktorlaadungid; tabelis on esitatud laadungid ≥ 0.40 . Faktor 1 = positiivne hoiak vabatahtliku tegevuse suhtes; Faktor 2 = küüniline hoiak. Kaks faktorit selgitasid kokku 50.5% varieeruvusest (F1 = 39.3%, F2 = 11.2%).

Lisa 5

Tabel 5.1

Töös kasutatud skaalade koondskooride kirjeldav statistika ja sisemine kooskõla

Koondskoor	N	M	SD	Min	Max	Asümmeetria- kordaja	Järsakus- aste	Cronbach α (CI 95%)
Rahulolu	392	48.56	11.	9	70	-1.05	1.10	.89 [.87, .9]
Soosiv suhtumine	392	30.02	4.8	6	35	-1.64	3.72	0.85 [0.8, 0.9]
Küüniline suhtumi	392	6.10	2.8	2	14	0.57	-0.17	0.54 [0.45,
Kodanikusidususe hoiakud	392	42.42	8.6 8	9	56	-0.99	1.00	.90 [.88, .9]
Kodanikusidususe käitumine	392	24.79	10. 07	6	42	-0.06	-1.08	.91 [.89, .9]

Märkus. N = 392. M = keskmine; SD = standardhälve; Min = minimaalne väärtus; Max = maksimaalne väärtus; asümmeetria kordaja = *skewness*; järsakus aste = *kurtosis*; α = Cronbach α ; CI = 95% usaldusvahemik (esitatud kujul [LL, UL]).

Lisa 6

Tabel 6.1

Elukoha järgi ilmnevad erinevused rahulolus, hoiakutes ja vabatahtlikus panustamises: keskmised, standardhälbed ja dispersioonanalüüsi statistikud

Sõltuv muutuja	Maal/ hajaasustuses n = 101	Väikelinnas/ äärelinnas n = 87	Suuremas linnas n = 204	$F(2, 389)$	p	ω^2
Rahulolu	49.89 (10.95)	47.83 (12.47)	48.21 (10.89)	0.99	.373	.000
Soosiv suhtumine	31.21 (3.69)	28.90 (6.01)	29.91 (4.66)	5.58**	.004	.023
Küüniline suhtumine	5.97 (2.93)	6.15 (2.92)	6.14 (2.83)	0.14	.872	.000
Kodanikusidususe hoiakud	45.16 (7.50)	39.89 (9.65)	42.15 (8.45)	9.21***	< .001	.040
Kodanikusidususe käitumine	29.12 (9.76)	22.63 (10.19)	23.56 (9.57)	13.69***	< .001	.061
Panustamisvaldkonnad	2.33 (1.61)	2.08 (1.50)	2.25 (1.58)	0.60	.547	.000
Panustamisviisid	11.16 (3.51)	9.45 (3.80)	9.28 (3.47)	9.93***	< .001	.044
Panustamise regulaarsus	2.99 (1.28)	2.55 (1.33)	2.67 (1.34)	2.94	.054	.010

Märkus. Esitatud on ühefaktorilise dispersioonanalüüsi tulemused. Elukoht on kolme kategooriaga sõltumatu muutuja: maal/hajaasustuses, väikelinnas/äärelinnas ja suuremas linnas. M = keskmine; SD = standardhälve; ω^2 = oomega-ruut. $p < .05$. $p < .01$. $p < .001$.

Tukey HSD järelvõrdluste põhjal erinesid maal/hajaasustuses elavad vastajad väikelinnas/äärelinnas elavatest vastajatest soosiva suhtumise, kodanikusidususe hoiakute, kodanikusidususe käitumise ja panustamisviiside poolest. Maal/hajaasustuses elavad vastajad erinesid suuremas linnas elavatest vastajatest kodanikusidususe hoiakute, kodanikusidususe käitumise ja panustamisviiside poolest. Väikelinnas/äärelinnas ja suuremas linnas elavate vastajate vahel statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenu.

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristiina Saik ,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) minu loodud teose

Hoiakutest tegudeni: kodanikusidususe seosed vabatahtliku ja heategevusliku ,
panustamisega Eestis

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Kariina Laas, PhD ,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kristiina Saik

30.05.2026